

*žene u crnom
beograd*

Izveštaj

**januar,
februar, mart i april
2026.**

Kao i do sada, donosimo kratak izveštaj o aktivnostima Žena u crnom u navedenom periodu a ukoliko vas zanimaju opširnije informacije, možete ih naći na našem web-sajtu www.zeneucrn timer.org ili nam se obratite putem mail: office@zeneucrn timer.org

Unapred se solidarno zahvaljujemo na razumevanju..

januar, februar,
mart i april
2026.

Izveštaj

Ulične akcije: U ovom izveštajnom periodu organizovale smo deset (10) akcija a takođe smo aktivno učestvovali i u drugim uličnim akcijama (studentskim i građanskim protestima).

- komemoracije/obeležavanje važnih datuma zločina počinjenih u naše ime
- feminističke, antifašističke, antiratne, antirasističke, antimilitarističke...

KOMEMORACIJE/OBELEŽAVANJE VAŽNIH DATUMA ZLOČINA POČINJENIH U NAŠE IME, KAO I DRUGIH ZLOČINA NAD CIVILNIM STANOVNIŠTVOM, TOKOM I NAKON RATOVA, NA PROSTORU BIVŠE JUGOSLAVIJE:

Beograd, 14. april

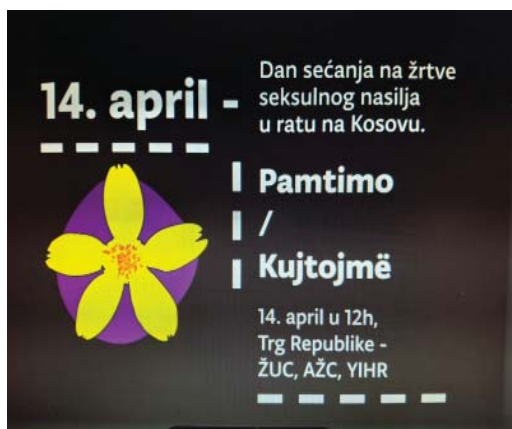
„Pamtimo žene silovane u ratu na Kosovu /Kujtojmë gratë e dhunuara gjatë luftës“

Povodom 14. aprila - Dana sećanja na žrtve seksualnog nasilja u ratu na Kosovu/14 Prilli - Dita e të Mbijetuarve të Dhunës Seksuale gjatë Luftës në Kosovë, Žene u crnom su, u saradnji sa Autonomnim ženskim centrom i Inicijativom mladih za ljudska prava, organizovale protest u crnini i ćutanju.

Na protestu su bili istaknuti sledeći transparenti:

- *Pamtimo žene silovane u ratu na Kosovu*
- *Kujtojmë gratë e dhunuara gjatë luftës*
- *Pamtimo*
- *Kujtojmë*

- 14. april - Dan sećanja na žrtve seksualnog nasilja u ratu na Kosovu
- 14 Prilli - Dita e të Mbijetuarve të Dhunës Seksuale gjatë Luftës në Kosovë

Na protestu je učestvovalo šesnaest (16) aktivistkinja i aktivista.

Po završetku protesta, jedan od prisutnih policajaca je rekao: „Brate, Putine, gde si da vidiš ovo?“

16. april, Tuzla (Bosna i Hercegovina/BiH) – Obeležavanje godišnjice zločina u Ahmićima (BiH): 16. aprila 1993. jedinice hrvatske vojske/HVO izvršile su ratni zločin protiv civila bošnjačke nacionalnosti, ubijeno je **116** civila. Osuđeni ratni zločinac Dario Kordić, najodgovorniji za ovaj zločin ‘danas se slavi i veliča od strane Hrvatske demokratske zajednice/HDZ’. **Ramiz Berbić**, pesnik, aktivista iz sela Donja Obodnica kod Tuzle, aktivista Mreže Žena u crnom, izvodi sve akcije sam, u skladu sa svojim umetničko-aktivističkim konceptom. Ovom prilikom držao je sledeće transparente: ‘Oni koji slave zločine – to su zločinci’; ‘Ahmići – 16.4.1993’.

Tuzla, 16. april - “Ne u moje ime! Osuđujem zločin!” – pripadnici Armije BiH počinili su ratni zločin nad civilima i vojnicima u mjestu Trusina (16.4.1993.) ubili su 16 civila i 16 vojnika. **Ramiz Berbić** je izrazio solidarnost sa civilnim žrtvama bošnjačke i hrvatske nacionalnosti.

Tuzla, 26. april – Obeležavanje zločina u Vlasenici nad bošnjačkim civilima 1992, kada su srpske oružane formacije ubile su oko **2.800** osoba, među njima i **288** dece. U koncentracionom logoru Sušica ubijeno je 1.600 bošnjačkih civila, a preživjeli su protjerani u Srebrenicu, Tuzlu, Kladanj. Omaž žrtvama odao je **Ramiz Berbić**.

Tuzla, 29. april “Heroj tolerancije Graham Bamford” – U znak sjećanja na G. Bamforda (48), Britanca koji je izvršio samoubistvo 29. aprila 1993. godine, zapalivši se ispred britanskog parlamenta u znak protesta protiv ‘ubijanja nevinih civila u Bosni i Hercegovini i pasivnosti i ravnodušnosti Evrope prema ratu u BiH’. **Ramiz Berbić** držao je transparente: ‘Heroj tolerancije Graham Bamford’ i ‘Pamtimo djelo velikog čovjeka’.

FEMINISTIČKE, ANTIFAŠISTIČKE, ANTIRATNE, ANTIRASISTIČKE, ANTIMILITARISTIČKE AKCIJE:

Beograd, 24. februar „Stop ratu u Ukrajini!“ - Povodom godišnjice početka ruske agresije na Ukrajinu, Žene u crnom su organizovale stajanje u crnini i ćutanju.

Na protestu su bili istaknuti sledeći transparenti:

- *Stop ratu u Ukrajini! (na ukrajinskom, ruskom, engleskom i srpskom jeziku)*
- *Putin = ratni zločinac*
- *Putin = ubica*
- *Putina u Hag*
- *Stop silovanju žena u Ukrajini*
- *Hitler protiv SSSR-a – 1.418 dana, Putin protiv Ukrajine – 1.461 dan*
- *Ljudski gubici: 53.000 ubijenih, 63.000 nestalih, 4 miliona raseljenih*

Na pločniku je solju ispisano *Stop ratu u Ukrajini!*

U ovom antiratnoj akciji učestvovalo su **23** aktivistkinje i aktivista.

Tuzla, 25. februar “Solidarnost sa Jelenom Kleut” – J. Kleut, profesorka Filozofskog fakulteta na Univerzitetu u Novom Sadu došla je otkaz (Senat Univerziteta nije joj potvrdio izbor u zvanje redovne profesorke) zbog njene podrške studentskim protestima. **Ramiz Berbić** je držao transparent ‘Solidarnost sa Jelenom Kleut’.

Tuzla, 3. mart “Stop ratu! Stop ubijanju civila na Bliskom istoku” – antiratna akcija **Ramiza Berbića** tokom koje je držao transparente i ispisao solju na pločniku: *Stop ratu! Svaki civil je bitan! Razum, Razum, Maloumni!*

Beograd, 6. mart „Stop ratu na Bliskom Istoku!“– Povodom rata koji se vodi na Bliskom Istoku, Žene u crnom su organizovale protest u crnini i ćutanju.

Na protestu su bili istaknuti sledeći transparenti:

- *Stop ratu na Bliskom Istoku*
- *Solidarnost sa mirovnim pokretom Bliskog istoka*
- *Solidarnost sa civilima Bliskog Istoka*
- *Solidarnost sa ženama Bliskog istoka*
- *Proterajmo rat iz istorije i naših života (na srpskom i engleskom jeziku)*
- *Beskonačni ratovi*
- *Žene u crnom protiv rata*
- *Mir (na srpskom, engleskom, arapskom i hebrejskom jeziku)*

U protestu je učestvovalo dvadesetak (**20**) aktivistkinja i aktivista. Protest nije bio medijski praćen, uz osetnu ravnodušnost građana i građanki u odnosu na rat na Bliskom istoku.

Tuzla, 8. april “Stop smrtnoj kazni nad Palestincima – Pružimo podršku palestinskom narodu” – Povodom odluke Kneseta (izraelskog parlamenta) o smrtnoj kazni za Palestince, **Ramiz Berbić** je protestovao protiv izraelskog zakona po kojem je ‘legalno ubijati Palestince, oduzimati im zemlju, ubijati i istrebljivati, rušiti im kuće, oduzimati vodu i struju a ako se neko pobuni slijedi im prijeki vojni sud, tj. smrtna kazna’, napisao je Ramiz Berbić u najavi akcije.

SUOČAVANJE S PROŠLOŠĆU/TRANZICIONA PRAVDA – FEMINISTIČKI PRISTUP

Ovo je jedna od najvažnijih aktivnosti Žena u crnom. Sastoji se od mnoštvo segmenata: uličnih akcija, radionica, predavanja, stvaranje različitih modela tranzicije pravde sa feminističkog stanovišta, saradnje sa srodnim organizacijama u vidu zajedničkih akcija, (kampanja, konsultativnih sastanka).

POSEĆIVANJE MESTA ZLOČINA POČINJENIH U NAŠE IME, KAO I DRUGIH ZLOČINA PROTIV CIVILNOG STANOVNIŠTVA POČINJENIH TOKOM RATA I NAKON RATA NA PROSTORU BIVŠE JUGOSLAVIJE:

11. februar, Potočari/Srebrenica – Poseta Memorijalnom centru aktivistkinja ŽUC-a, zajedno sa aktivistkinjama udruženja 'Anima' iz Đulića, Pokretom Majki enklave Žepe i Srebrenice, Udruženjem Antifašista i antifašistkinja/ANPI i Žene u crnom, Udine, Italija, koji su došle u solidarnu posetu Srebrenici. Ovom događaju prisustvovalo je preko sedamdeset (70) osoba.

Prijepolje, 27. februar – Sećanje na žrtve zločina u Štrpcima

- ispred spomen ploče u Prijepolju, obeležena je 33. godišnjica od zločina u Štrpcima: 27.2.1993. godine 18 osoba bošnjačke nacionalnosti, jednog Hrvata i jedno nepoznato lice, putnici u vozu na pruzi Beograd-Bar oteto je od strane srpskih oružanih formacija, svi otići putnici su ubijeni. Desetak aktivistkinja Mreže ŽUC-a iz Prijepolja, Priboja i Beograda, zajedno sa porodicama žrtava, odale su počast žrtvama zločina u Štrpcima.

25. mart, Velika Kruša/Kosovo – Poseta Muzeju /Massacre Museum) povodom 27. godišnjice masakra u Velikoj Kruši (Masakra e Krushës së Madhe) u blizini Orahovca na Kosovu: 25. marta 1999. srpske oružane formacije ubile su preko 90 osoba albanske nacionalnosti; komemorativni skup zajedno sa porodicama žrtava organizovala je Medica Ćakovica/Gjakova i Fahrija Hoti, svedokinja na Ženskom sudu.

26. mart, Suva Reka/Suhareka/Kosovo – Poseta Memorijalu porodice Berisha povodom 27. godišnjice ubistva 48 albanskih civila (46 članova porodice Berisha) koje je počinila Policija Srbije; Poseta Memorijalu odvijala se u pratnji člana porodice Berisha, zajedno sa aktivistkinjama iz Srbije, BiH, Kosova i Nemačke.

Ženski sud – feministički pristup pravdi

Donosimo kratak izveštaj o aktivnostima Žena u crnom u vezi sa organizovanjem Ženskog suda-feministički pristup pravdi u ovom periodu. Ukoliko vas zanimaju opširnije informacije, možete ih naći na našem web-sajtu www.zeneucrnom.org i www.zenskisud.org ili nam se obratite putem mail: zeneucrnombeograd@gmail.com

U ovom izveštajnom periodu organizovana je sledeća aktivnosti:

Feministička etika brige i odgovorosti – posete aktivistkinja ŽUC-a svedokinjama (ŽS Sarajevo), mirovni susreti razmene i saradnje u regiji - podrška žrtvama:

Potočari/Srebrenica, 11. februar – Mirovni susret prijateljstva, uzajamne podrške, solidarnosti, zajedničke borbe za mir i pravdu. Susret se odvijao u **Bosanskoj kući** - Domu za stara lica 'Hatidža Ćida Mehmedović' u kojem žive žene čiji su muški srodnici (sinovi, muževi, braća, očevi...) ubijeni tokom genocida u Srebrenici. Izdvajamo segmente susreta:

Munira Subašić, predsednica Pokreta Majki enklave Žepa i Srebrenica, govorila je o njihovoj borbi za pamćenje, istinu i pravdu - jedan od najvažnijih primera otpora, doslednosti, dostojanstva žena u svetu. Žene Srebrenice su su svoju tragediju i gubitke pretvorile u zajedničku borbu za istinu i pravdu. „Mi majke uspjele da našu djecu odgojimo bez mržnje, bez osvete...“, kazala je, između ostalog.

Predstavljanje publikacije Munirin govor koju su Žene u crnom izdale decembra 2025. Govor Munire Subašić preveden je na deset jezika. „Istorijski govor Munire Subašić na tridesetogodišnjici genocida u Srebrenici 11. jula 2025. upisan je kao svedočanstvo o ženskom heroizmu – obavezuje nas da o tome pričamo, da ga prenosimo kao hrabrost i ljudskost, kao brigu i pravdu ne samo za Srebrenicu, već i za celo čovečanstvo. Hvala Muniri i svim hrabrim ženama Srebrenice!“, navedeno je u ovoj publikaciji.

Promocija knjige 'To se ne može izbrisati' autora Andraža Rožmana iz Ljubljane; knjiga svedoči o entičkom čišćenju u Sloveniji (1992.) nad osobama neslovenačke nacionalnosti.

Ovom događaju prisustvovalo je preko sedamdeset (**70**) osoba: aktivistkinje ŽUC-a, zajedno sa aktivistkinjama udruženja 'Anima' iz Đulića, Pokretom Majki enklave Žepe i Srebrenice, Udruženjem Antifašista i antifašistkinja/ANPI i Žene u crnom, Udine, Italija, koji su došle u solidarnu posetu Srebrenici.

24. mart, Velika Kruša/Kosovo – poseta Fahriji Hoti (Fahrija Hoti), svedokinji na Ženskom sudu (Sarajevo 2015.). Susretu su prisustvovala i aktivistkinje iz BiH, Kosova i Srbije (Kruševac, Kraljevo i Beograd), a ovom prilikom smo posetile i fabriku ajvara i ostalih poljoprivrednih proizvoda. F. Hoti je pokrenula sve žene iz sela i šire, zajedno otvorile veliki proizvodni pogon, postale poznate svuda po Kosovu, izvoze u zemlje EU itd.

KAŽNJIVOST ZLOČINA – PUT DO PRAVEDNOG MIRA: PRAĆENJE SUĐENJA U SPECIJALNOM SUDU

U ovom izveštajnom periodu održana su sledeća suđenja:

Suđenje za ratni zločin u Kravici - Pred Većem za ratne zločine/ Specijalni sud u Beogradu osam pripadnika Specijalne brigade Vojске Republike Srpske optuženi su za ratni zločin (ubistvo **1.313** Bošnjaka, u okviru srebreničkog genocida, 13. jula 1995. godine).

Da podsetimo: Optužnica za zločin u Kravici podignuta je početkom 2016. godine. To je bio početak najznačajnijeg suđenja pred Višim sudom u Beogradu/Specijalni sud, jer se radi o srebreničkom genocidu. Međutim, 14. jula 2017. godine, Apelacioni sud je doneo odluku da se poništi optužnica za ovaj zločin, koji inače nije kvalifikovan kao genocid, jer je podignuta u trenutku kad Tužilaštvo za ratne zločine/TRZ nije imalo glavnog tužioca. Suđenje je nastavljeno novembra 2017. godine, a ročišta se stalno odlažu zbog nepojavljivanja svedoka, neaktivnosti tužilaštva itd.

U ovom izveštajnom periodu održana su tri **(3)** ročišta:

12. januar - Nastavljeno je ispitivanje sudskog veštaka dr Veda Tuca. Njega su ispitivali kako branioci optuženih, tako i okrivljeni. Njihova pitanja su uglavnom bila usmerena na negiranje broja pronađenih u masovnim grobnicama u okolini Srebrenice. Stručna savetnica, dr Marija Đurić-Srejić se pridružila negiranju okrivljenih istakavši da je broj žrtava 'neutemeljen', odnosno da za njega nisu izneti dokazi.

7. april – Na ovom ročištu je svedočio *Amor Mašović*, bivši član Instituta za nestale osobe Bosne i Hercegovine. Mašović je još pre 11 godina na zahtev beogradskog tužilaštva sastavio listu zatvorenika u Kravici i na toj listi su se nalazila imena 1.310 Bošnjaka (među njima i 11 dece) streljanih 13. na 14. jul 1995.

Na pitanje tužioca da li postoji ikakva sumnja da tela pronađena u sekundarnim grobnicama nisu lica streljana u hangaru Kravica, svedok Mašović je kazao da apsolutno ne postoji takva sumnja. Dodao je da možda sve sekundarne grobnice još uvek nisu pronađene, jer postoje delovi skeleta velikog broja žrtava koji još uvek nisu pronađeni. Mašović je kazao da je trenutni broj žrtava iz hangara Kravica je **1.367**, od kojih je **120** dece, a posmrtni ostaci 16 lica nije identifikovano.

Na pitanje okrivljenog Nedeljka Milidragovića, kako je moguće da od 1995. godine do danas nisu pronađene preostale grobnice za koje tvrdi da postoje, svedok Mašović je istakao da su se zločinci dobro potrudili da sakriju tragove, te dodao „pomozite nam, dajte nam lokacije grobnica.“ Okrivljeni Milidragović je izjavio da je „Srebrenica najveća laž.“

Mašović je takođe istakao da oko **1000** žrtava u hangaru Kravica nosi **74** prezimena, te naveo kao primer da su **46** članova porodice Salihović žrtve iz hangara u Kravici.

27. april – Na ovom ročištu trebalo je da se ispitaju svedoci Ranko Cerovina i zaštićeni svedok 301. Međutim, na ročište nisu pristupili svedoci. Zaštićeni svedok 301 je rekao da on ne želi da ima bilo kakav kontakt sa sudom iz zdravstvenih i bezbednosnih razloga. Sutkinja je konstantovala da je zamenik tužioca za ratne zločine, sudu dostavio izmenjenu optužnicu, koja je dostavljena i braniocima optuženih, ali ne i svim optuženima.

Ostala suđenja - pored već navedenih, u ovom periodu pratile smo i sledeća suđenja:

Suđenja pobunjenim građanima/kama: aktivistima/kinjama studentskog pokreta, kao i građanskih inicijativa protiv kojih režim vodi kampanju na raznim nivoima: režimski mediji (demonizacija, stigmatizacija, lažne optužbe...); krivično pravnom (suđenja za navodna prekršajna i krivična dela) u cilju zastrašivanja i odmazde protiv svih koji vode pravednu borbu protiv korupcije, organizovanog kriminala, nasilja...

Suđenje „novosadskoj dvanaestorki“

U Višem sudu u Novom Sadu, 24.11.2025. godine, počelo je suđenje po optužnom aktu za pripremanje dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Srbije i pozivanje na nasilnu promenu ustavnog poretka.

Optuženo je ukupno 12 lica (aktivisti/kinje i studenti/kinje): njih šestoro se brani sa slobode, pošto im je ukinut pritvor pošto je jedna od optuženih štrajkovala glađu i žeđu: aktivisti/kinja Pokreta slobodnih građana Marija Vasić, Lado Jovović, Srđan Đurić, Mladen Cvijetić i Davor Stefanović i Lazar Dinić iz studentske grupe STAV.

Šestorici se sudi u odsustvu: aktivistima/kinjama organizacije STAV i studentima/kinjama Mili Pajić, Anji Pitulić, Doroteji Antić, Branislavu Đorđeviću, Jovanu Dražiću i Dejanu Bagariću, koji se nalaze van zemlje.

U ovom periodu održano je samo jedno (1) ročište:

2. februar - Sud je doneo rešenje da se glavni pretres odloži zbog 'složenosti predmeta'. Jedan od branilaca optuženih, advokar Vladimir Horović je zatražio od suda da se ukine pritvor licima kojima se sudi u odsustvu, kao i da se ukine poternica, što je sud odbio.

Slučaj Andrej Tanko

Student završne godine Elektrotehničkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Andrej Tanko, je optužen da je 13. avgusta 2025. godine, na protestu u Pančevu, napao službeno lice, kada ga je navodno polio 'nepoznatom' supstancom i potom odgurnuo štit kako bi prošao kroz kordon policije. Protiv njega je prvo vođena istraga za krivično delo gde je zaprećena kazna zatvora do 10 godina, bio mu je određen pritvor i zabranjeno da tri meseca napušta stan. Tužilaštvo je u međuvremenu podiglo novi optužni predlog. Tokom suđenja advokati A. Tanka su dokazali da 'nema elemenata krivičnog dela' da je reč o vodi

iz prskalice i da nijedan policijski službenik nije prijavio posledice od navodne 'nepoznate' supstance'.

Suđenje je počelo 19.12. 2025. godine, u ovom izveštajnom periodu održana su tri **(3)** ročišta: 18. februara, 11. marta i 1. aprila.

O kontekstu sudskih procesa: sudski procesi koji se vode protiv studenata/kinja i aktivista/kinja predstavljaju klasične primere politički montiranih procesa. Država Srbija ima dugu istoriju suđenja političkim neistomišljenicima. To je bio način obračuna sa opozicionim aktivistima za vreme zločinačkog režima Slobodana Miloševića.

Kriminalno-mafijaški režim Aleksandra Vučića koristi ista sredstva, što pokazuje da on i njegova politička partija - Srpska napredna stranka, imaju, skoro pa potpunu kontrolu, nad tužilaštvom i sudstvom.

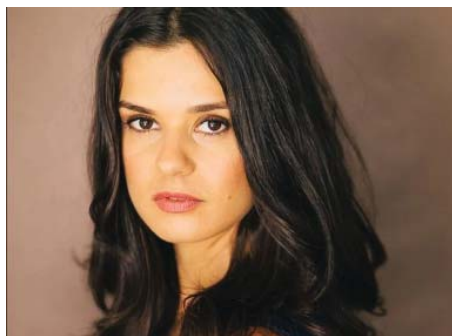
Ovi sudski procesi pokazuju da tužilaštvo radi po nalogu režima – spremno da je podiže optužnice koje nisu pravno utemeljene, protiv bilo kojih lica – svih onih koji slobodno misle i protestuju. Sa druge strane, još uvek nema nikakvih optužnica, kako za pad nadstrešnice u Novom Sadu (1.11.2024. kad je poginulo 16 osoba), tako i za brojne druge, kako afere, tako i politička ubistva, u koja su umešani visoki vladini zvaničnici. Ovi sudski procesi su dokaz da režim nema nameru da prestane sa politikom pritisaka i zastrašivanja, nekazonitog kažnjavanja i brutalnim obračunom sa opozicionim građanstvom.

Slučaj Danijela Štajnfeld:

Više javno tužilaštvo je, povodom navoda iz filma Hold Me Right/ Zaceli me, u kojem autorka Danijela Štajnfeld govori o svom iskustvu žrtve silovanja, u julu 2021. godine donelo odluku da ne nastavi postupanje zbog, kako je navedeno, nedostatka dokaza. Međutim, taj predmet još uvek nije pravnosnažno okončan, jer se već pet godina čeka odluka Ustavnog suda.

Nakon toga usledila je medijska kampanja uvreda i javnih tvrdnji Branislava Lečića protiv Danijele Štajnfeld, kao i njegova prijava policiji za navodno krivično delo lažnog prijavljivanja silovanja. Na ročištu održanom 2. februara B. Lečić, ne samo što je negirao odgovornost, već je nastavio sa brutalnim vređanjem D. Štajnfeld u svim režimskim medijima.

(Integralne izveštaje sa navedenih suđenja možete naći na sajtu ŽUC-a)

MREŽE, KOALICIJE – UZAJAMNA PODRŠKA I SOLIDARNOST

Žene u crnom su pokretačice ili aktivne učesnice brojnih regionalnih mreža, koalicija i saveza, aktivne učesnice u aktivnostima srodnih organizacija radi jačanja uzajamne podrške, solidarnosti, civilnog društva i demokratije u Srbiji i u celoj regiji.

U ovom periodu realizovane su sledeće aktivnosti od kojih izdvajamo sledeće:

Sastanak Mreže Žena u crnom održan je 3, 4. i 5. aprila 2026. godine u Radmilovcu kod Beograda. Na sastanku su učestvovala **53** osoba iz: *Bosne i Hercegovine* (Tuzla, Sarajevo, Đulići i Klisa/opština Zvornik); *Crna Gora* (Herceg Novi); *Hrvatska* (Split, Zagreb); *Slovenija* (Ljubljana); *Srbija* (Beograd, Kruševac, Kraljevo, Zrenjanin, Novi Pazar, Ruma, Novi Sad, Sombor, Pančevo, Priboj na Limu, Bajina bašta, Prijepolje, Subotica); *Poljska* (Krakov); *Palestina* (Vitlejem) i *Nemačka* (Berlin).

Petak, 3. april

Minut ćutanja za one koje više nisu sa nama, za sve žrtve rata, izbeglice, žrtve prirodnih katastrofa...

Predstavljanje učesnika/ca, dogovor o radu

Izveštaj o aktivnostima u 2025. godini

(Staša Zajović, izveštaj prethodno poslat mejlom)

Diskusioni kružok: kuda idemo sada?

Prvi deo: Civilno društvo u raljama projektizacije; civilno društvo – korporativni sistem, biznis model ili aktivizam? Kako se izboriti za autonomiju?

Uvodničar: Teo Taraniš, Akademska inicijativa 'Forum 10' Novi Pazar

Učestvovali/e: Nela Pamuković, Centar za žene žrtve rata, Zagreb; **Snežana Jakovljević**, Udruženje žena 'Peščanik', Kruševac, **Jadranka Miličević**, Fondacija CURE, Sarajevo i **Ervina Dabižinović**, Centar za žensko i mirovno obrazovanje 'Anima', Kotor.

Uvodničar Teo Taraniš izneo je sledeće teze, dileme, izazove:

Civilno društvo nalazi se između autentičnog aktivizma i korporativnog ponašanja, to je prva dilema koja se tiče samog civilnog društva.

Civilno društvo prilično je oslabljeno - kako finansijski, tako i u pogledu ljudskih resursa.

Gubljenje poverenja od strane širokih slojeva građana u kontekstu svega ovoga što se u Srbiji dešava godinu i po dana. Prema nekim istraživanjima veće poverenje odlazi ka neformalnim oblicima organizovanja građana: zborovima, protestnim okupljanjima.

Odnos donatora prema civilnom društvu u Srbiji, ali i o drugim zemljama- povlačenje velikog broja donatora ili smanjivanje obima sredstava civilnom društvu. U velikoj meri se civilno društvo prepušta EU fondovima, koji su prilično birokratizovani, gde civilno društvo, posebno male organizacije, posebno izvan Beograda, nisu u mogućnosti da dobiju ta sredstva zbog svojih ograničenih kapaciteta.

Odnos države prema civilnom društvu - ta su sredstva ograničena i pružaju državi mogućnost da putem tih dodela, vrši uticaj i kontrolu na organizacije.

Promena u tematskom pristupu - teme ljudskih prava, zaštite marginalizovanih grupa, komunikacija sa građanima, to je palo u drugi plan. Dobili smo ekologiju, reformu javne uprave, ili neke teme za koje ogroman deo civilnog društva nije stručan i prinuđen je da se sada prilagođava tim agendama.

Tokom razgovora iskristalisalo se mnoštvo stavova – problema, izazova, prepreka, ali i dostignuća...

Predratni aktivizam – primat vrednosti, autonomno delovanje izvan svih oficijelnih okvira, isključivo volonterski rad, aktivizam, političnost... Iako je vrlo mali broj učesnika o tome govorio, vredno se referisati na kontinuitet u civilnom društvu: „Mi smo ušle u pokret za vrijeme socijalizma. Pare uopće nisu bila tema. Naša tema je bila kako se 'ogrebat' o omladinske organizacije, kako da koristimo njihove prostore, i da nam oni pokriju režije. Skvotirale smo sklonište (za žene žrtve nasilja)“ (Nela).

Aktivizam devedesetih: antiratni/feministički, obrazovanje za mir, podrška žrtvama rata – aktivizam, ali i početak priliva novca, koji menja i prioritete i načine rada: „Ranih devedesetih počela sam da radim u civilnom društvu jer je u tom trenutku to je bio prostor slobode, kritike, aktivnosti itd. Kako su godine prolazile, a organizacija koja je bila krajnje neposlušna, bivale smo se ženskim i mirovnim obrazo-

vanjem. Uz podršku i solidarnost naših političkih prijateljica iz čitave bivše Jugoslavije, učile smo i prenosile ta znanja u Crnu Goru' (Ervina); „Kada su se najavile prve pare, ja sam se prestravila. Rekla sam da pare kvare ljude“ (Nela); „Žene koje su gradile pokret su istovremeno gradile i nevladine organizacije jer je to tada na taj način functionisalo. To je bilo zasnovano na aktivizmu, kritici, vrednosti, političnosti, a ono što vidim je da žene sada ulaze u nevladine organizacije bez toga, nego zbog stabilnosti, pre svega finansijske“ (Sanja Pavlović, AŽC, Beograd) itd.

Vidljivost aktivistkinja kroz demonizaciju i stigmatizaciju zbog kritičkog odnosa prema državi, zbog 'nepoželjnih' tema kojima su se bavile i bave: „Od početka 90-ih definisali su nas kao špijunke, izdajnice, one koje primaju veliku apanažu i to je tako i sada. Teme kojima smo se bavile i bavimo krajnje su nepoželjne“ (Ervina); „Strategije koje država su marginalizovanje, negiranje, zanemarivanje, optuživanje da su strane plaćenice, neprijateljice, izdajnice, klevetanje, žigosanje“ (Snežana) itd.

Najveći prostor u diskusiji je bio posvećen aktuelnim problemima sa kojima se suočavaju organizacije civilnog društva (OCD) a po učestalosti u izlaganju, možemo ih klasifikovati na sledeći način:

Spoljašnji faktori – međunarodne donatorske politike, nametanje agendi, birokratizacija (izveštajne aktivnosti itd.), profesionalizacija nauštrb aktivizma i rada na terenu; depolitizovanje civilnog društva, ali i marginalizovanje 'neposlušnih' OCD:

„Kada su došli EU fondovi, nikada nismo imali višegodišnje grantove, stalno smo bile nesigurne i nebezbedne. Koncept apliciranja sa EU fondovima nije nam pogodio, jer smo mi imali nula bodova zbog nesaradnje sa državom. Vremenom smo izgubili donatore/ke koji su nas podržavale u našim bazičnim aktivnostima“ (Ervina); „BiH je bila najveća primateljka donatorskih sredstava, ali to nije dobila država,

ni građani, ni civilno društvo. To su prije svega dobili međunarodni subjekti. U BiH imate 28.000 registrovanih NVO organizacija. Sve te organizacije rade dobro i korisno, kao produžena ruka sistema, ali ništa ne mijenjaju' (*Jadranka*); 'Sve je manje grantova i sve su strožiji kriterijumi za dodelu grantova. Mi smo od donatorske organizacije dobile preporuku da nije dobro da upotrebljavamo reč feminizam, nego demokratizacija. To je donatorska organizacija koja podržava ženske grupe' (*Snežana*); „Mi smo imali redovnog donatora, to je bila Fondacija za otvoreno društvo, jedina organizacija koja je imala program posvećen nacionalnim manjinama. Nakon što su se oni zatvorili, više se niko u Srbiji ne bavi nacionalnim manjinama. Mi smo četiri puta pokušali da budemo partneri na EU projektima, ali nam to nije uspjelo“ (*Fahrudin Kladničanin, Forum 10, Novi Pazar*) itd.

Domaći donatori, razna ministarstva – finansiranje na nacionalnom nivou – NVO jeftini servisi države, nametanje agendi, favorizovanje Gong-ova, NVO biznis za 'poželjne' teme; atak na autonomne organizacije civilnog društva (u ekonomskom, političkom pogledu):

„Danas je koncept civilnog društva potpuno promijenio svoj pravac: imate velike državne donatore koji nameću teme“ (*Ervina*); „Samo će opstati organizacije koje su partneri države. Male organizacije koje ne prihvataju da budu podrška političkim partijama, gube sredstva. Teška će situacija biti. Mene je strah da će se zatvarati organizacije koje će inicirati promjene, a opstaje servisi“ (*Jadranka*); „Vladine NVO - gongovi uzimaju novac iz budžeta, troše ogroman novac iz budžeta i državnog i lokalnog. Mi kod države ne konkurišemo. Mi sa njima ne možemo da sarađujemo. „Položaj zaposlenih u nevladinim organizacijama je jako loš. Oni ne mogu da uzmu ne mogu da uzmu kredit, rade za minimalac. Ne možemo da obezbedimo platu za svaki mesec.“ (*Snežana*) itd.

Unutrašnji faktori – prilagođavanje potrebama i agendama donatora, nezameranje; odsustvo prostora za kritičku refleksiju; centralizacija NVO - neravnopravan odnos centra i periferije; moralne dileme – kompromisi bez etičnosti i političnosti; NVO sektor – uhljeblje i posao (radno mesto) a ne generator društvenih promena; nezainteresovanost mladih za aktivizam, zbog nedostatka finansijskih sredstava, ali možda ali zbog našeg načina delovanja:

„Centralizacija nevladinog sektora: donatori daju velika sredstva velikim organizacijama koje onda dele to manjim organizacijama. „Nama nedostaje zajedničkog promišljanja, kao što mi radimo ovde sa mrežom ŽUC. Na drugim mrežama, u kojima smo mi članice, recimo mreža Žene protiv nasilja, mi ne promišljamo. Nema ni razmene informacija“ (*Snežana*); „Prošle godine u Sarajevo je bilo sedam protesta za Gazu, nijedna žena iz navedenih organizacija (koje se bave nasiljem u porodici) nije došla da se ne bi zamjerila i državi i donatorima“ (*Jadranka*); „Specifičnost organizacije u kojoj radim jeste da pruža

usluge ženama žrtvama nasilja. Tu smo imale gomilu kompromisa koji su pravljani godinama. Onda se postavlja pitanje da li je moguć kompromis bez etičnosti. Neke kompromise opravdavamo da je to zbog žena. Fali nam razgovora na tu temu i samokritičnosti. Sem toga, mlade žene sebe smatraju profesionalkama, a ne aktivistkinjama. One sebe zovu ekspertkinjama. Nekada smo imale aktivistkinje (Sanja, AŽC, Beograd).

„Dosta smo udaraca primile, ali smo dosta i uradile“ kazala je Ervina. Učesnice debate su feminističke i mirovne aktivistkinje i retko govore o uspesima. Evo nekih od njih: u Crnoj Gori je civilno društvo je napravilo prodor u pogledu suočavanja s prošlošću (pozorišne predstave, memorijali...); kontinuitet u organizaciji feminističkog festivala Pičvajz u Sarajevu; Autonomna ženska kuća u Zagrebu ostala je i dalje autonomna, dok su svi drugi popustili itd.

U završnom delu, na pitanje moderatora: *Kuda idemo dalje?*, učesnice su postavile dileme, izrazile bojazan, ali nadu u kontinuitet aktivizma: „Kako da stvorimo prostore i za sebe lično i za druge da zajedno promišljamo i da vidimo šta radimo“ (Snežana); „Ja imam nadu da će iza nas ostati neko...“ (Jadranka); „Otpor će uvek da postoji. To je aktivistički“ (Snežana); „Nikada nisam povezivala aktivizam i otpor sa parama. Otpor je uvijek tu, a šta će biti sa nevladinim organizacijama, ne znam“ (Ervina).

Drugi deo: O pobunjenoj Srbiji – studentskim, građanskim, prosvetarskim pokretima – zajedničko promišljanje – radionica o: najvažnijim dostignućima pobuna u Srbiji; o nedostacima, zamerkama; predlozi za izlazak iz krize/ćorsokaka)

Moderirali:

Miloš Urošević i Ljiljana Spasić, Građanska akcija, Pančevo i Mreža ŽUC

Najvažnija dostignuća pobuna u Srbiji:

Oslobađanje od straha i buđenje nade, povećanje svesti o pravima građana i obavezama države, građanska solidarnost; otpor mladih ljudi, pobuna, građanski aktivizam, prevazilaženje nekih razlika

(međunacionalni odnosi u Novom Pazaru); prevladan međugeneracijski jaz, interetnička solidarnost i solidarnost različitih društvenih grupa.

O nedostacima, zamerkama:

Javni otklon/ograđivanje od opozicije, nedostatak spremnosti da uče jedni od drugih i sarađuju;

opasnost od jednoulja, nepoznat politički program za budućnost; šovinistički ispadi (vređaju se Albanci), kleronacionalistička ikonografija (litijašenje), ograđivanje studenata od civilnog društva; otežavajući faktori su: zamor, teror režima, većina stubova režima stoji nepoljuljano itd.

Predlozi za izlazak iz krize/ćorsokaka):

Zajednički cilj svih aktera jeste smena režima, zato nam je potrebna nam referendumska atmosfera: da ne bude javnog napadanja, i tajnih dogovora protiv zajedničkog cilja; slobodni i demokratski izbori, lustracija i preuzimanje odgovornosti, uvaćavanje preporuka EU institucija; udruživanje, sindikalno organizovanje, široko političko obrazovanje itd.

\Govor Munire Subašić, predsednice 'Majki enklave Srebrenica i Žepa' povodom 30. godišnjice genocida u Srebrenici, 11. jula 2025.

„Munirin govor“ – Govor Munire Subašić (Pokret majki enklava Srebrenica i Žepa) u Potočarima, 11.07.2025. godine, preveden na deset jezika; ur. Staša Zajović i Fahrudin Kladničanin, ŽUC, 2025.

‘Nikada nećemo zaboraviti genocid u Srebrenici’ – projekcija dokumentarnog filma *„Srbijo, pogledaj se u ogledalo: videćeš Srebrenicu! – 30 godina – 30 ogledala“* povodom 30. godišnjice genocida u Srebrenici, na Trgu Republike u Beogradu, 10. jula 2025.

Subota, 5. april

Kosovo - od mita ka činjenicama; od dogme do racionalnog suočavanja sa stvarnošću; od prevazilaženja antagonizma ka izgradnji pravednog mira...

Učestvovali:

Vladimir Jevtić, istoričar, aktivista Mreže ŽUC-a, predsednik Izvršnog odbora opštinske organizacije Stranke pravde i slobode, Bajina Bašta

Natalija Stojmenović, narodna poslanica Zeleno levog fronta, Beograd

Vukašin Milićević, teolog, direktor Fondacije 'Ljuba Davidović', član Predsedništva Demokratske stranke, Beograd

Moderirali: *Fahrudin Kladničanin*, Akademska inicijativa 'Forum 10', Novi Pazar i *Staša Zajović*, ŽUC, Beograd

Prenosimo neke od važnih tačaka i iskaza...

Koncept Velike Srbije je u potpunosti ubio i udavio ideju modernizacije i evropeizacije: 'Srpska elita ustrajava na konceptu Velike Srbije i u 20. veku. Devedesete godine 20. veka koncept Velike Srbije se ponovo razbuktava kroz ratove. Opet se vratilo na devetnaestovekovni koncept devedesetih godina. Srpske elite, ne samo sa Memorandumom SANU-a, 1986, već i mnogo pre toga, su svoje suprotstavljanje nedostacima jugoslovenske države kojih je svakako bilo, su definisali kao povratak konceptu Velike Srbije. Koncept Velike Srbije ili 'srpskog sveta' (p)ostaje remetički faktor na Balkanu: Još uvek je Srbija prilično remetički faktor i faktor nestabilnosti na Balkanskom poluostrvu', smatra Jevtić upozorio je Jevtić.

Vukašin Milićević obrazložio je veoma jasno svoje stavove:

Od odnosa prema Kosovu i od odnosa prema Albancima, na simbolički, ali i stvarni način zavisi politička budućnost Srbije; Srbija ne može nikada da bude normalna država ukoliko se ne suoči sa realnošću kada je u pitanju Kosovo. I ta realnost se ne tiče forme, nego suštine. A suština je neupitno pravo Albanaca na političku emancipaciju.

Milićević je zaključio da u ovom trenutku ne postoji kapacitet da se reši pitanje Kosova, nego to treba da stvorimo'. Naime, smatra da pitanje Kosova nije agenda u ovom trenutku jer je 'potrebno da podignemo demokratski kapacitet ovog društva koji zapravo ne postoji. On je ubijen i sistematski uništavan, da bismo mogli da dođemo do toga da bismo mogli da postavljamo sva ta pitanja'.

Natalija Stojmenović upozorila je na nasilje i šovinističku mržnju prema osobama albanske nacionalnosti, kao i onima koji to obelodanjuju, ilustrujući to primerom nedavnog napada na albansku zajednicu u Surdulici.

Pitanje Kosova je centralna tema, ako pričamo o demokratizaciji društva i suočavanja s prošlošću:

'Ako želite društvo koje ne promovise mržnju, to je centralna tema jer se tiče nas koji smo protiv ovog režima dešava. Tretman nas nije mnogo različit od načina na koji je Milošević tretirao ljude na Kosovu', naglasila je Stojmenović.

Tokom diskusije iskazani su sledeći stavovi i pitanja:

Činjenična istina o zločinima nad Albancima na Kosovu (kroz obrazovni sistem, medije...) **promenio bi stav prema Kosovu:**

„Kod jednog ogromnog dela, naročito mlađe populacije, kada je u pitanju problematika Kosova i generalno politička emancipacija Albanaca postoji ogromno i jezivo neznanje, koje je plod sistema. Zločini nad Albancima na Kosovu, kao i masovne grobnice pored Batajnice su pitanja sa kojima se mladi ljudi moraju suočavati' (Vukašin);

Kontekst u kojem živimo nameće prioritete i ne treba postavljati sporna pitanja-ona koja dele i razdvajaju (Kosovo, Srebrenica, EU...) – **neophodno je okupiti u jedinstveni front, oko zajedničkog imenitelja:**

„Mi ovde imamo i veoma konkretne stvari koje su na listi prioriteta na prvim mestima. Mi čak više nismo ni hibridna demokratija. Mi nemamo slobodne izbore, nemamo medije" (Vukašin);

'Moramo udružiti sve društvene snage u jedan društveni front da se rešimo režima, nama je u ovom momentu najpotrebnija mobilizacija stanovništva. Potrebno nam je da održimo jedinstveni front...'(Vladimir).

Zašto se previđaju rasistički ispadi prema Albancima na studentskim i građanskim protestima? Koja vrsta političkog pa i moralnog konformizma sprečava opozicione političke aktore da se o tome izjašnjavaju?

„Da, nikada nismo imali saopštenje povodom toga. Ali mislim da smo nekoliko puta javno rekli da za nas na protestu to pravi dodatne podele u društvu. Nije da nismo rekli, samo je pitanje da li smo ga rekli dovoljno glasno" (Natalija); „Mislim da bi to bilo na mestu. Nije bilo saopštenja, ali ja sam više puta otvoreno govorio o tome i neke stvari su kružile po mrežama. Potrudicu se, ako je do mene" (Vukašin)

Pitanje Kosova je tabu tema i za NVO – umesto otvorenog razgovora i kritičkog promišljanja, preovladava preovladava nezameranje, (auto)cenzura, dodvoravanje donatorima:

„Udruženje žena Peščanik (Kruševac) deset godina radi sa ženskom, etnički mešovitom organizacijom iz Severne Mitrovice na pomirenju i dobrosusedskim odnosima. Mi se od nismo pomerile. To je zarobljena priča... Zašto se u Srbiji javno iznošenje činjenice o nezavisnosti Kosova proglašava izdajom? Ali ne možemo ni da ih otvorimo zbog nekih žena koje drže neke pozicije i ne pomeraju se odatle. One imaju strah jedna od drugih, one nemaju poverenje da pričaju jedna sa drugom. Ja sam izdajnica i u Srbiji i na Kosovu“ (*Slavica Stanojlović*); „To je pitanje dirigovane nadzirane saradnje od strane međunarodne zajednice. Moramo da budemo otvorenije, moramo se usuditi da govorimo javno i direktno ono što mislimo. Kad bi civilno društvo bilo nezavisno u odnosu na državu i donatore, situacija bi bila drugačija“ (*Staša Zajović*).

Mostovi saradnje, poverenja, mira...

Pismo odsutnom srpskom prijatelju – autor Ag Appoloni, Albanac sa Kosova, profesor na Univerzitetu Harvard/SAD – scenska akcija – čitanje delova *Pisma odsutnom srpskom prijatelju*.

Ima li danas Dimitrija Tucovića u Srbiji? – delovi pisma Dimitrija Tucovića *Radničkim novinama*, oktobar 1913. D. Tucović (1881-1914), pravnik, publicista, osnivač Srpske socijaldemokratske partije (SSDP).

O ediciji 'Druga Srbija' izdavačke Admovere (Priština, Kosovo) na albanskom, srpskom i engleskom jeziku - stavovi srpskih intelektualaca koji su se suprotstavili kršenju ljudskih prava Albanaca na Kosovu (Bogdan Bogdanović, Miloš Minić, Lazar Stojanović, Srđa Popović). Kratak prikaz: Miloš Urošević.

Ženska politika mira: solidarnost, sestrinstvo, prijateljstvo, podrška, poverenje... (Žene u crnom)

Izveštaj sa terena – Palestina – Smiljana Ćurčić Bero, Vitlejem

O situaciji u Izraelu: Iako mi je važno da u Izraelu ima drugačijih glasova, antiratni glasovi u Izraelu su jako tihi. Iako su nekoliko puta dnevno Izraelci u skloništima zbog iranskih projektila, svakodnevni život im je poremećen, oni su i dalje za rat. Izrael ratuju na toliko ratišta...

O situaciji u Palestini: Palestinci su u ovoj situaciji prepušteni sami sebi. Kod nas ne postoje ni sirene za uzbunu, ne postoje skloništa. Čuju se sirene iz tih ilegalnih naselja, kada stižu rakete. Tada Izraelci imaju dvanaest minuta da se evakuišu, i sklone u svoja skloništa. Mi tu privilegiju nemamo. Palestinci su ostavljeni sami. Izraelci koriste ovu situaciju da zatvore ček pointe koji su već postojali i da postave nove kapije. Potpuno blokiraju Palestincima izlaz. Potpuno guše svaku vrstu otpora. Neizdrživo je...

Gaza: u Gazi genocid nikada nije stao i bombardovanje nikada nije stalo, uprkos medijima napolju koji govore da je primirje potpisano. Izrael ne samo sada, već decenijama računa broj kalorija koje ulaze u Gazu. To nije počelo 07. oktobra 2023. To je kontinuirano fizičko i mentalno iscrpljivanje ljudi u Gazi...

Zapadna obala: Zapadna obala je sada potpuno u senci rata sa Iranom. Na Zapadnoj obali se vrši pogrom i etničko čišćenje. Jevrejski ilegalni naseljenici, većinom američki i ruski doseljenici, vrše pogrom. Napadi tih ilegalnih jevrejskih naseljenika se potpuno dešavaju uz podršku vojske...

Potom je Smiljana navodila primere terora i nasilja nad palestinskom zajednicom.

Prikaz knjige “Robe i robovi neoliberalnog sveta: Studije o komodifikaciji obrazovanja, nauke i morala”, autora Mihaela Antolovića i Slobodana Sadžakova

O knjizi govorili/e:

Lino Veljak, profesor u penziji Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu;

Bojan Batalo, profesor filozofije gimnazije u Rumi;

Margareta Bašaragin, profesorka nemačkog jezika i književnosti, Subotica

Snežana Obrenović, profesorka sociologije gimnazije u Kraljevu i aktivistkinja Mreže ŽUC

Slobodan Sadžakov, autor knjige

Moderirala: **Ivana Gordić Perc**, novinarka i aktivistkinja, Zrenjanin

Autori u svojoj najnovijoj zajedničkoj knjizi, “Robe i robovi neoliberalnog sveta: Studije o komodifikaciji obrazovanja, nauke i morala” (Izdavač: Pedagoški fakultet u Somboru, Univerzitet u Novom Sadu, 2025), kroz prikaz urušavanja univerzitetskog obrazovanja demonstiraju ceo neoliberalni poredak. Prenosimo neke delove izlaganja učesnika/ca:

Lino Veljak je objasnio da pojam komodifikacija znači pretvaranje nečega u robu koja se prodaje i kupuje, te da taj kontekst u kome se zbiva proces pretvaranja obrazovanja, znanosti, pa čak i morala, i mnogo čega drugoga, u robu jeste dominacija neoliberalnog modela proizvodnje i neoliberalnog pogleda na svet itd.

Slobodan Sadžakov je istakao da je neoliberalizam „kapitalizam bez rukavica“ koji profit stavlja iznad ljudskih potreba, pretvarajući znanje u običnu robu i univerzitete u servisne delove tog sistema. On upozorava da ova logika stvara društvo u kojem su formalno slobodni ljudi zapravo postali „robovi“ izloženi eksploataciji i strahu itd.

Snežana Obrenović je naglasila da je nemoguće pripremiti učenike za intelektualne izazove studija ako je kritičko mišljenje već sistemski odstranjeno iz srednjih škola, čime im se a priori oduzima sloboda promišljanja i preispitivanja stvarnosti. Takođe je upozorila da nastavnici ovih disciplina već dvadeset godina vode iscrpljujuću borbu za opstanak svojih predmeta, koji se stalno dovode u pitanje, što direktno onemogućava formiranje mladih ljudi sposobnih za samostalno mišljenje itd.

Bojan Batalo, je upozorio na sistematsko gašenje kritičkog mišljenja u srednjim stručnim školama: „U tom smislu, tu i nema više prostora za kritičkim mišljenjem. Mi smo u apsurdnoj situaciji. Kriza sve dublja, a kritičko primišljanje toga je sve manje ili potpuno odsutno...“

Margareta Bašaragin se osvrnula na feministički perspektivu ove knjige.

Slučaj Nemačka: Suočavanje s prošlošću (o Holokaustu) posle Gaze?

Predavanje: **Stefan Milosavljević**, politikolog, Berlin/Beograd

Moderirao: **Mirko Medenica**, pravnik, aktivista ŽUC-a, Beograd

Stefan je ponudio analizu aktuelne politike Nemačke prema pitanju genocida u Gazi i njen odnos prema Izraelu, ističući pravno-političke i vrednosno-političke okvire. Nemački odnos prema ovom pitanju se na pravnom nivou može isčitati iz usvojenih rezolucija o antisemitizmu, koje otvaraju prostor da i oni koji su Nemci mogu biti istovremeno žrtve antisemitizma.

„Ono što je važno za ove rezolucije, pored tog simboličkog i političkog momenta, je kada državne institucije i ministarstva raspodeljuju finansijska sredstva organizacijama civilnog društva. Ukoliko one zastupaju neke stavove koji se mogu protumačiti kao antisemitizam, na taj način država može da zahteva povratak tih sredstava.“

Protesti protiv rata u Gazi suočavaju se sa represijom, a migranti i Jevreji koji kritikuju Izrael izloženi su sankcijama, uključujući gubitak državljanstva. Univerziteti i mediji su pod nadzorom, a kritika Izraela se često označava kao antisemitizam.

„Druga stvar je da sada i državljanstvo za te migrante nije nešto što pruža pravno-političku zaštitu, jer je nekolicini ljudi već oduzeto državljanstvo zbog učešća na protestima, koji nisu procenjeni po objektivnim kriterijumima, nego po subjektivnim procenama šta je to antisemitsko. Pored tih kategorija stanovništva koje su najosetljivije, vidimo da pored migranata imamo i nemačke Jevreje, koji su možda američki Jevreji koji su došli i žive u Nemačkoj, kao što je Suzan Ne-jman i drugi, koji se suočavaju sa brutalnim nasiljem države.“

Nemačka se predstavlja kao model suočavanja sa prošlošću (holokaust), ali se istovremeno suočava sa optužbama za dvostruke standarde i cenzuru, zaključio je Milosavljević.

Komentar Smiljane Ćurčić Bero: „Sjajno je ovo sve što si govorio. Očigledno je da je trebalo da se desi Gaza koja je razbila sve maske. Ona je pokazala da je sve to prazna priča. Sa desnicom znaš na čemu si. Ali sada znaš i na čemu si sa civilnim društvom. Beli supremacijski evropski odnos je jak i danas. Ta jedinstvenost holokausta i odnos prema njemu i u nemačkom i u izraelskom društvu je jako jak. 'Nikad više' se ne odnosi na druge. To sada shvatamo. Cionisti na tome grade čitav svoj sistem. Nemci, kao najveći deo Evrope, su najveći antisemiti, jer su ubijali i šutnuli Jevreje iz Evrope. Ovo što se dešava danas ne bi bilo moguće da nije bilo toliko jakog antisemitizma. To je ono što je strašno poražavajuće. Gaza je pokazala da je sve samo privid. Suštinski oni misle da je to Bliski istok, gde ljudi vole da se ubijaju. Svet podržava pravo Izraela na postojanje, podržava projekte u Palestini. Oni daju pare za izradnju palestinskih škola koje izraelski vojnici stalno iznova ruše.

Šta se dešava u Sloveniji? O političkoj situaciji u Sloveniji i geopolitičkom položaju, panel na kome su govorili:

Katja Fidler, slikarka, socijalna radnica i aktivistkinja

Saša Hajzler, aktivistica, novinarka, istraživačica političke istorije odozdo u Institutu za savremenu istoriju u Ljubljani

Andraž Rožman, pisac, socijalni radnik i aktivista, Ljubljana

Panel je moderirao *Boris Pavelić*, novinar iz Zagreba.

Na panelu je bilo reči:

O nedavnim parlamentarnim izborima u Sloveniji - učesnici debate su izrazili bojazan da će vladu formirati Janez Janša, što se i desilo.

O rasizmu - novi represivni zakon koji krši prava i romske i migrantske zajednice

O militarizaciji: Vojni rok nije uveden, to nije bila tema u predizbornoj kampanji (*Andraž*); U školama ima promocije militarizma. Deca se vode na razne sajmove. Ove godine je bio sajam odbrane na kome su im pokazivali oružje. (*Katja*).

O Palestini: Država je priznala Palestinu, slovenska levo liberalna vlada tako ponaša prema Palestini verovatno zbog pritiska dela javnosti, tako da ovi pokreti imaju neki učinak. Treba da znate da to vlada radi samo zbog vlastitih unutrašnjih političkih interesa. Ako na vlast dođe Janša, to će se promeniti. Netanjahua je proglasila za osobu non grata, uvela je vojni embargo, ali u suštini nije. Država kupuje izraelske odbrambene sisteme, sajber sisteme, *istakli su učesnice i učesnik Andraž*.

Izložba **Gde spava Virdžinija Vulf?** Aleksandra Stojanović, Irfan Ličina, Luka Stojanović, Janez Bogataj i Srđan Veljović su se fotografskim istraživanjem bavili pitanjem (ženske) emancipacije. Autor koncepta je *Fahrudin Kladničanin*, a autor izložbe Srđan Veljović. Izložba je promovisana 28. novembra 2025. u Muzeju Ras u Novom Pazaru. Ovom prilikom izložbu je predstavio F. Kladničanin, potom su aktivisti/kinje odabirali fotografije...

Nedelja, 5. april

Pamtimo: početak opsade Sarajeva – ubijanja grada, ljudi... (6.4.1992.), *Miloš Urošević, ŽUC, Beograd.*

Međunarodne vesti – internacionalistički bilten – *Staša Zajović i Snežana Obrenović (prethodno poslato mejlom)*

Dogovori o zajedničkim aktivnostima u narednom periodu (*prethodno poslato mejlom*)

Evaluacija:

- Šta neću zaboraviti sa ovog susreta?
- Šta je bilo korisno na ovom susretu?
- Sledeći put bih volela bih da više saznam o...?

Najznačajniji je bio Munirin govor (na obeležavanju 30. godišnjice genocida u Srebrenici, 11. jul 2025.): 'To nikad nećemo zaboraviti, to je politički i etički vrh' (*Snežana O., Manda, Marta, Snežana J., Enesa, Ljilja, Bojan, Slavica...*).

Smiljanino svedočenje o Palestini – internacionalistička solidarnost: 'Neću zaboraviti Smiljanino svedočenje' (*Snežana J., Mima, Binasa, Teo*); 'Iako sam slušao Smiljanino svedočenje više puta, imam utisak da je to neispričiva priča' (*Miloš*); 'Važno je da nam je ponovo došla Smiljana' (*Nastasja, Jadranka*); 'Smiljanina priča je rana za mene koju nosim' (*Ramiz*); 'Smiljanina priča je uvek potresna...' (*Andraž*).

„Slučaj Nemačka: Suočavanje s prošlošću (o Holokaustu) posle Gaze?“, predavanje Stefana Milosavljevića: 'Bilo mi je jako **korisno** da slušam Stefana o situaciji u Nemačkoj oko Holokausta, antisemitizma' (*Manda, Marta, Snežana J., Suvada*); 'Stefanov analitičan i dinamičan čas o savremenoj Nemačkoj' (*Nastasja*); 'Stefan je razotkrio Nemačku u negativnom smislu. Meni je to jako tužno' (*Mima*); 'Ja sam Njemačku smatrao demokratskom zemljom, ali uskratiti slobodno mišljenje, to je diktatura' (*Ramiz*) itd.

Sastanci Mreže ŽUC-a – oaza kritičkog, slobodnog mišljenja, zajedničkog učenja i pevanja, poverenja, solidarnosti: 'Meni je važno kada dođem ovdje što je ovo prostor gdje se i dalje uči' (*Ervina, Nastasja*); 'Najlepše sam se osećala dok smo sve pevale. Tada smo puno toga razmenile' (*Margareta, Jadranka*); 'Mreža je jedan poseban duh koji se ne može naći drugdje. Ovaj put sam imao dojam da se nalazimo svi zajedno, uprkos optimizmu naše male zajednice, današnji svijet se raspada u samim svojim temeljima' (*Boris*); 'Srećna sam što sam deo ove zajednice, to je za mene velika radost' (*Mima*); 'Osećaj zajedništva, atmosfera, osećaj da nisam sama su mi najvažniji. Vaši pogledi, zagrljaji mi daju snagu za dalje' (*Ljilja*); 'Dopao mi se jako rad u grupama, jer smo imali vremena da razgovaramo jedni sa drugima' (*Ivana*); 'Neću zaboraviti to što sam deo kolektivnog sestrinstva koje ima dugi kontinuitet. Kako funkcioniра politički odnos u praksu ću poneti sa sobom' (*Katja*); 'Svaki put kada se sretnemo kao da se jačaju prostori solidarnosti i empatije. To nam je potrebno' (*Saša*) itd.

Pismo odsutnom srpskom prijatelju; debata o Kosovu; o izborima u Sloveniji; panel o civilnom društvu, radionica o pobunjenom društvu u Srbiji, prezentacija knjige S. Sadžakova i M. Antolovića takođe su izazvali veliku pažnju.

Predlozi za obeležavanje 35. godišnjice ŽUC-a – sledeći sastanak Mreže, oktobar 2026:

Obavezno ulična akcija; Moj prvi susret sa ŽUC-om - naša sjećanjima, sve one naše lijepe uspomene, anegdote; Što bućnije i vidljivije obeležavanje godišnjice; zajednički pređeni put; Ostavile/i su trag u nama - da se prisetimo svih onih koji više nisu sa nama, a koji su dali veliki doprinos; militarizacija Evrope i cele planete...

(Integralni izveštaj (31 stranica) na bhs jezicima možete naći na sajtu ŽUC-a).

- pored već navedenih, u ovom izveštajnom periodu realizovani su, u okviru Mreže, kao i srodnih organizacija i sledeći programi (ženski mirovni aktivizam, mirovni susreti, feministički diskusioni kružoci itd.). Navodimo ih hronološki:

Ljubljana, 10. januar 2026. – Promocija knjige „Sam na ulici: Izabrani tekstovi Bojana Tončića“; urednik: Tomislav Marković; knjigu su objavili drugovi i drugarice preminulog novinara, Beograd (maj 2025.). Tekstovi, originalno objavljeni na portalima: *Nomad, Lupiga, Remarker, Al Jazeera Balkans, XXZ magazine* itd. **Bojan Tončić (1967.-2024.),** hrabri, beskompromisni novinar, hroničar vremena zla, uporni istraživač ratnih zločina, borac za pravdu i dostojanstvo žrtava, antimilitarista, antifašista – čovek nepokorene savesti, solidarni drug i prijatelj. Bojan Tončić, aktivista i saborac Žena u crnom, koje su objavile njegove sledeće knjige: *Krivo srastanje* (2011.) i *Slučaj Topčider – anatomija državnog zločina* (2014.).

Promocija je održana u skvotu/društvenom centru **PLAC** (Participativna Ljubljanska Avtonomna Cona) u organizaciji PLAC-a, Kulturnog centra 'Danilo Kiš' iz Ljubljane i Žena u crnom, Beograd.

Na promociji su govorili/e: **Andraž Rožman**, pisac, aktivista, Ljubljana; **Biljana Žikić**, novinarka, aktivistkinja, Ljubljana; Đorđe Balmažović, Škart, Beograd/Ljubljana; **Boris Pavelić**, novinar, aktivista, Zagreb; **Marijana Senjak**, feministička terapeutkinja i aktivistkinja, Zagreb; **Nela Pamuković**, feministička antiratna aktivistkinja, Zagreb; **Lino Veljak**, profesor Filozofskog fakulteta u penziji, Zagreb/Beograd; moderirala: **Staša Zajović**, Žene u crnom, Beograd. Ovom događaju je prisustvovalo četrdesetak (40) ljudi.

19. januar, Zagreb – O antiratnom/antimilitarističkom pokretu u Srbiji – iskustvo Žena u crnom govorila je *Staša Zajović* u Centru za Ženske studije, Zagreb; bilo je prisutno deset (10) osoba a predavanje je bilo takođe online.

12.-15. mart, Dubrovnik - ZNA-DU – festival ljudskih prava pod naslovom 'Sretna Nova 1926' – Festival se sastojao od debata, projekcija dokumentarnih i igranih filmova, promocije knjiga, pozorišne predstave. Na ovom festivalu učestvovali/e su: novinari, pisci, aktivisti/kinje sa prostora bivše Jugoslavije. U ime ŽUC-a učestvovala je Staša Zajović na panelu 'My Voice, My Chioce' zajedno sa Barbarom Lapajne Predin (Slovenija), Boris Dežulović (Hrvatska).

23. – 26. mart, Kosovo – Aktivnosti u okviru projekta „Jačanje žena pogođenim ratnim seksualnim i rodno zasnovanim nasiljem na Zapadnom Balkanu – za kulturu priznavanja i pomirenja“ Amplifying Voices od Women affected by war-related SGBV in the Western Balkan – For a culture of Recognition and Reconciliation), uz podršku medica mondiale, Nemačka. U ovom projektu u učestvuju aktivistkinje iz BiH, Kosova i Srbije (Autonomni ženski centar, Inicijativa mladih za ljudska prava i ŽUC). Od aktivnosti izdvajamo sledeće:

23. mart, Priština – Prezentacija istraživanja o seksualnom nasilju u ratu Centra za rehabilitaciju preživelih torture (Kosova Rehabilitation Centre for Torture Victims/KRCT);

23. mart uveče u Prizrenu – Razgovor aktivistkinja Srbije i Kosova o aktuelnim pitanjima u vezi sa suočavanjem s prošlošću, odnosima Kosova i Srbije itd.

24. mart, Prizren – Radni sastanak aktivistkinja iz BiH, Kosova i Srbije, kao i medica mondiale;

18. april, Subotica – Projekcija dokumentarnih filmova: „**Neda Božinović – kontinuitet borbe za mir i ženska prava**“ dokumentarni film (17:15 min.) i „**Neda Božinović - od partizanke do antimiraristkinje**“ (15.45 min.). Neda Božinović (1917.- 2001.). Pre Drugog svetskog rata, kao studentkinja Beogradskog univerziteta/BU, Neda je bila aktivna u studentskom i ženskom pokretu; tokom Drugog svetskog rata, Neda je bila antifašistička borkinja, aktivna u AFŽ-u, u NOB-u, tokom ratova devedesetih Neda je bila aktivna u Centru za antirantnu akciju, a jedna je od osnivačica Žena u crnom. O Nedi - kontinuitetu feminističkih inicijativa u predratnom, ratnom, postratnom periodu govorila: *Staća Zajović*, ŽUC; moderirala: *Margareta Bašaragin*, koordinatorka Centra za ženske studije i istraživanja; događaju je prisustvovalo desetak osoba.

SOLIDARNOST JE NAŠA SNAGA

Akcije solidarnosti – sa pripadnicama/ima ugroženih i obespravljenih manjinskih zajednica (socijalno-klasnih, etničko-rasnih, seksualnih), građanima/nkama čija su ljudska prava (radna, obrazovna, kulturna), ugrožena.

Solidarnost sa ratnim izbeglicama: Žene u crnom su započele 2013. kada su organizovane solidarne akcije protiv rasističkih napada koji su kulminirali krajem 2013 godine i od tada pa do sada Žene u crnom organizuju mnoštvo aktivnosti, o čemu možete naći informacije na sajtu Žena u crnom. Aktivnosti solidarnosti su međusobno isprepletene, istovremeno uključuju više dimenzija – mirovnu, humanitarnu, umetničko-aktivističku, informativnu...

Solidarna podrška i pomoć palestinskim izbeglicama iz GAZE: ŽUC je uspostavio kontakte od marta 2024. sa izbeglicama koje su stigle iz ovog ratnog područja:

25. april Sremčica kod Beograda - Solidarna poseta (Violeta i Staša) palestinskim izbeglicama iz Gaze – porodici Al Najjar koja se iz Jakova premestila u Sremčicu; uručena humanitarna pomoć.

Solidarna podrška i pomoć ukrajinskim izbeglicama – od početka agresije Rusije protiv Ukrajine, februara 2022. godine ŽUC je uspostavio kontakte sa ukrajinskim izbeglicama, pružanjem humanitarne podrške i pomoći:

Solidarna poseta prihvatnom centru za izbeglice u Vranju: 6. aprila: aktivistkinje Mreže Žena u crnom iz Leskovca i Vlasotinca (*Milka Rosić i Svetlana Šarić*) posetile su izbeglički centar u kojem borave 54 izbeglica (najviše žene i deca. Prilikom posete i druženja aktivistkinje su podelile humanitarnu pomoć.

DISKUSIONI KRUŽOCI, PREDAVANJA, DEBATE U PROSTORIJAMA ŽENA U CRNOM - "SREDE U ŽUC-U"

Praksa redovnih diskusionih kružoka, predavanja i zajedničke refleksije o važnim društvenim i političkim pitanjima u zemlji i svetu, nastavljena je i u ovom izveštajnom periodu, u kojem je organizovano četrnaest (**14**) predavanja, debata, predstavljanja knjiga, projekcija filmova u kojima su učestvovalo **240** osoba.

21. januar - Projekcija dokumentarnog filma **Proces i razgovor o zloupotrebama tužilaštva i policije prema političkim neistomišljenicima/ama**. Uvodničari: *Miloš Urošević i Milena Vasić*; moderatorka: *Ljiljana Radovanović*.

Dokumentarni film *Proces*-autorki **Darije Stjepić i Jelene Rudakijević** a u produkciji grupe *SviĆe* (2025), traje 23 minuta i pokazuje unutrašnju stranu višemesečnog pritvora u kojem je bilo šest ljudi, uhapšenih pred veliki studentsko-građanski protest 15. marta 2025. godine. Pripadnici/ce stranke *Pokret slobodnih građana (PSG)* i studentske organizacije *STAV*, posle hapšenja u Novom Sadu, zadržani su u zatvorskom-a posle više meseci i u kućnom pritvoru (ukupno više od sedam meseci), pod sumnjom da su nameravali da sruše ustavni poredak Republike Srbije. U prodržavne medije je stigao i snimak njihovog razgovora, pribavljen bez sudskog naloga. Neki od osumnjičenih su se-u vreme hapšenja, našli van granica Srbije. Oni koji su uhapšeni-u ovom filmu pričaju o iskustvu hapšenja, saslušavanja, pritvora i štajka glađu (u zatvorima Klisa, Sremska Mitrovica i Centralnom zatvoru u Beogradu)...Krajem novembra 2024. pred Višim sudom u Novom Sadu počelo je suđenje 'Dvanaestorki' o čemu možete čitati u ovom izveštaju ('Suđenja').

Posle filma je usledio razgovor iz kojeg prenosimo najvažnije delove:

Milena Vasić, advokatica *Jukom-a*, *Komiteta pravnika za ljudska prava*: Bez ikakvih dokaza optuženi su za rušenje ustavnog poretka, radi se o politički montiranom procesu – pravosudni sistem je pod totalnom kontrolom režima A. Vučića u cilju zastrašivanja pobunjenog društva, prvenstveno studentskog i građanskog pokreta. Sa ovim su se saglasili i ostalih učesnici/e u debati, kojoj je prisustvovalo **11** osoba.

28. januar - Razgovor o knjizi ***Srce koje misli*** Davida Grosmana - povodom Međunarodnog dana sećanja na žrtve Holokausta (27. januar). **David Grosman** je jedan od najvažnijih savremenih izraelskih i svetskih pisaca i mirovnih aktivista; *Srce koje misli* je knjiga sastavljena od jedanaest Grosmanovih tekstova napisanih povodom najaktuelnijih događaja u odnosima dva naroda i onoga što je u tim odnosima usledilo nakon 07.10.2023. godine. Prenosimo izlaganja učesnika/ka razgovora:

Staša Zajović je, na početku ovog razgovora, predstavila najvažnije aspekte istorijske, religijske i političke dimenzije teme Holokausta sa posebnim naglaskom na dve stvari: početak progona Jevreja u Evropi i odnos cionističke politike i savremene politike države Izrael prema Palestincima. Staša Zajović je istakla da se-u vezi sa ovom knjigom i generalno, sa ovom temom, postavlja nekoliko pitanja: Čemu danas sećanje na Holokaust ako ne doprinosi zaustavljanju smrti u Gazi i na Zapadnoj obali?; Zašto je danas svaka kritika države Izrael kriminalizovana i kvalifikovana kao „antisemitizam“?; Neophodno je govoriti o zloupotrebi antisemitizma itd.

Fahrudin Kladničanin je, između ostalog, rekao da Grosman ne daje odgovor na politička pitanja: „Grosman gotovo svesno izbegava precizno političko imenovanje odgovornosti i struktura moći koje rat omogućavaju i održavaju. Time se esej udaljava od političke analize i ostaje u domenu moralne refleksije. To deo čitalaca može razumeti kao nedovoljno suočavanje sa uzrocima rata.“ Neku vrsu objašnjenja za naglasak na moralizatorskom stavu a ne na političkoj analizi, Kladničanin vidi u i u Grosmanovom oslanjanju na pojam kolektivne traume, s tim da se trauma izraelskog društva tretira znatno detaljnije i emotivnije nego trauma palestinskog stanovništva.“

Miloš Urošević je ukazao na važnost perioda u kojem Grosman piše ovih svojih 11 eseja. „To je vreme pre i posle napada Hamasa, od 2017. do 2024. godine. On govori i o milionima demontranata koji su protivnici Netanjahua. Ko su onda oni koji su glasali za Netanjahua? Pisac insistira na tome da je užas izazvao Hamas a ne Izrael. 'Sa Grosmanom se slažem da većina Izraelaca nije u stanju da sagleda patnju i ravnodušna je prema okupaciji nad Palestincima. Kaže se da su protesti nada...“, zaključio je Urošević.

Lino Veljak je istakao: „Grosmanova knjiga ukazuje na izraelske intelektualce koji ukazuju na nasilje svog naroda. On ovde daje i konkretne predloge za izlazak iz situacije. Ali ostaje više na moraliziranju-bez analiziranja politike. I donekle opravdano, prikazuje se nemoćnim moralistom. Drugo, on ne postavlja pitanje o širem kontekstu izraelskog društva koji je omogućio pojavu Netanjahua.

Aleksandar Kraus: 'Genocid nad Jevrejima, u Srebrenici i danas u Gazi, jeste test za različite političke stavove. Neki levičari u Srbiji jedva čekaju da se obračunaju sa drugim genocidima, a ne sa onim u Srebrenici. To su nacionalistički stavovi ovdašnjih levičara.

Imam razumevanja za Grosmanov pristup kao književnika. Živeo sam četiri godine u Izraelu. Tamo sam sebi dodao i taj identitet! Ovom razgovoru prisustvovalo je **18** osoba.

4. februar - "Anarholiberalizam – služba i ideologija 1967.-1985." Autori: **Bojan Dimitrijević i Luka Filipović**, izdanje: Arhipelag, Beograd, 2025.

Razgovoru u okviru ciklusa *(Ne) vidljiva SFR Jugoslavija* održana je u prisustvu **23** osobe.

B. Dimitrijević je objasnio nastanak knjige:

'Služba državne bezbednosti je pratila anarholiberale, Oni su bili u grupi unutrašnjih neprijatelja: prvi su bili nacionalisti, potom anarholiberali, a potom liberali, dogmatsko etatističke grupe, informbiroovci, različite verske zajednice, ekonomski kriminal, tehnostrate itd. Anarholiberali su bili ljudi koji su bili iz studentsko-profesorsko-mislećeg sveta. Prvi put se pominju 1967. Govorim na bazi one građe koju je stvorila Služba državne bezbednosti Hrvatske, ali analogije su identične sa Slovenijom i Srbijom. Služba državne bezbednosti je bila savezna, kao i šest republičkih. Služba je definisala procedure praćenja i rada sa unutrašnjim neprijateljem: mreža saradnika/doušnika, korišćenje operativnih sredstava, koji su bili tajni: tajna kontrola telefona i pisma. Posebno je bilo praćenje stanova i naravno, ozvučenje određenih prostora. Dva su ključna događaja kada anarholiberali počinju da se obrađuju: studentske demonstracije 1968; Praxis (Korčulanska letnja škola) kojoj su 70-ih prisustvovali mnogi strani naučnici, teoretičari; Proces suđenja Šestorici u Beogradu, 1984. godine itd.

Potom su govorili akteri/ke iz tog perioda – osvrtni su se na knjigu ali i na svoja iskustva iz tog perioda:

Ljiljana Mijanović: Meni je pojam anarholiberalizam veoma neobična odrednica. Poznavajući sav taj ideološki spektar, smatram da ovde anarhista nikada nije bilo, niti grupa, među disidentima. To su bili sve marksisti, bilo je i anarhista pojedinaca. Uvek je bila inspiracija ideja anarhista. U određenim istorijskim trenucima i anarhista i liberali su bili na istoj strani. U jugoslovenskim uslovima to je bilo povezano sa procesom demokratizacije samoupravljanja i u određenoj meri liberalizacijom ekonomskih odnosa i tržišta.

Anarholiberali su bili šarolikagrupacijaintelektualacauniverzitetskim centrima Zagreba, Beograda i Ljubljane. Kao centralno mesto tog pokreta i aktivnosti u elaboratu Službe je označen Filozofski fakultet

Univerziteta u Beogradu, to je bilo jezgro ideologa, gde su profesori nazivani ekstremnim levičarima. To je grupa osam profesora na Filozofskom fakultetu, koji su izbačeni sa fakulteta (1974). Služba poistovećuje profesionalni rad profesora sa neprijateljskim delovanjem. Metode operativnog rada službe su bili i pretresi, koji su nekada imali i pljačkaški karakter. To znam iz sopstvenog iskustva. U početnom periodu, anarholiberali, pre svega šesdesetosmaši, traže smanjenje socijalnih nejednakosti, traži se demokratizacija. U tom periodu se ne odbacuje misao socijalizma, nego praksa socijalizma. Tada su usledile represivne mere i hapšenja kao odgovor na tu vrstu kritike.

Dragomir Olujić Oluja: Redovne delatnosti kojima su se bavili profesori, kao što su godišnje skupštine, seminari su predstavljeni kao neprijateljska delatnost. Što se tiče odnosa između nas i profesora, oni su bili fenomenalni i mi smo od njih naučili misliti. *Otvoreni univerzitet* smo pokrenuli 19.12.1976. godine. Profesori su izbačeni sa Filozofskog fakulteta, mi smo onda tražili mogućnost kako da javno delujemo, kako da nastavimo ono što smo počeli – sastajali smo se po privatnim stanovima, diskutovali itd.

Lino Veljak: Ovo je izuzetno vrijedna i korisna knjiga. Autorima sam ukazao na neke manje nedostatke. Knjiga je dobar materijal za istraživanje te nedavne prošlosti, što je najvažnije za mlađe generacije. Znali smo da su neki profesori, sarađivali sa službom (SDB) pa smo pazili šta pred njima pričamo... Drugi moment koji je veoma važan za razumijevanje ovog šireg konteksta je misao ili preporuka Vladimira Bakarića (vrhovni partijski lider u Hrvatskoj), koji je rekao sljedeće: Oni (anarholiberali) su veoma pametni i veoma opasni. Ako mi smanjimo budnost začas će preuzeti partiju. Zato ih moramo lupati čekićem po glavi. To je objašnjenje odakle koreni budnosti službe.

Vesna Pešić: *Slobodni/Otvoreni univerzitet* - to su bili kućni razgovori, kod mene u stanu je jednom bilo 55 ljudi. Inače, ja sam protumačila šta je anarholiberalizam. Oni su bili fanatici za samoupravljanje, koje je vrsta anarhizma. A liberalno je bilo za građanske slobode. To je imalo smisla.

Gordan Jovanović: Anarholiberalizam je ideološka floskula. Anarhisti nisu liberali. To su dva suprotna pojma. To je udbaška (Služba državne bezbednosti) konstrukcija koja je objedinila neprijatelje.

Zdravko Gvero: Ja sam 1973. godine, u školi organizovao štrajk jer sam hteo da u školi uvedem samoupravljanje. Izbacili su me iz škole. Kad sam se zaposlio, stalno sam podsticao radnike na pobune, ali kad sam počeo da se družim sa ljudima iz *Otvorenog univerziteta* krenuo je policijski pritisak. Izbacili su me sa posla. Konstantno me je javno pratila policija, a Služba tajno. Ja nisam pridavao značaj.

11. februar Prikazivanje dokumentarnog filma „*Presedan*“: Dokumentarni film rediteljke **Tamare Aćimović** „*Presedan*“ govori o brutalnoj intervenciji policije na studentsko-građanskom protestu u Valjevu, 14. avgusta 2025. godine. Film traje 28 minuta i u njemu govore-pored autorke Aćimović, žrtve policijskog napada, članovi njihovih porodica i advokati.

Svi svedoče o brutalnom policijskom nasilju: 'Policija tukla demonstrante koji nisu pružali nikakav otpor'; 'Policajac je jednom čoveku govorio kako će mu silovati kćerku. To su bile horor scene. Traumatične scene koje će me, mislim, ceo život pratiti...'; 'Tukli su pendrecima, nogama... Nisu ni gledali gde udaraju. Jasno je svakom čoveku da živimo u kriminalnom društvu...'; 'Krenuo je policijski stampedo. Prvi put sam dobio oko četrdeset udaraca. Opet sam bačen na zemlju...Nagazili su mi na glavu. Tretirali su nas kao životinje' itd. Dvadeset sedmero od oko četrdeset prebijenih, predalo je krivične prijave protiv načelnika Policijske uprave u Valjevu. Međutim, niko od policajaca nije procesuiran...

Uvodničar **Mirko Medenica** je podsetio na događaj od 8. jula 2014. godine-takođe u Valjevu, kada su Žene u crnom organizovale ulično stajanje- omaž žrtvama genocida u Srebrenici. Na aktivistkinje i aktiviste ŽUC nasrnulo je desetine fašista dok je policija uglavnom posmatrala. Napadači su povredili četiri aktivistkinje i jednog aktivistu, a bila su povređena i tri policajca. Proces je trajao godinama, niko od napadača nije osuđen, Ustavni sud je odbio žalbu ŽUC-a...

Tokom razgovora većina učesnika/ca je saglasna da autoritarni režim kreće u ogoljenu diktaturu, da je pravosuđe pod direktnom kontrolom A. Vučića: 'Od autoritarnosti došli smo do diktature. Sve je ogoljeno. U Beogradu je na delu obračun među kriminalnim klanovima...' Ovom događaju prisustvovalo je **10** osoba.

18. februar, „Razgovor o knjizi memoara „Patriot“ **Alekseja Navaljnog**, izdavačka kuća *Fokus Komunikacije, Zagreb*, 2024. godine. A. Navaljni (1976.-2024.), jedan od najvećih protivnika Putinovog režima, ubijen je 16. februara 2024.- odgovornost za njegovu smrt snosi Putinov režim. Knjiga je potresno svedočanstvo o tiraniji, politička autobiografija o borbi A. Navaljnog protiv autoritarnog režima a za demokratiju u Rusiji. O knjizi su govorili aktivisti/kinje ŽUC-a, prenosimo delove izlaganja:

Miloš Urošević: 'Svoj povratak u Rusiju nakon lečenja od trovanja Novičokom u Nemačkoj, objasnio je ispunjavanjem obećanja koje je dao glasačima. U svojim memoarima, Navaljni jasno kaže da je svestan rizika povratka: da će do kraja života biti zatvoren ili ubijen...'

Fahrudin Kladničanin: Najveća snaga ovih memoara je njihov ton-neposredan, ironičan, prkosan. Snažan motiv angažmana Navaljnog je bila borba protiv korupcije. Bio je spreman da plati cenu svog političkog angažmana. On je patriotizam shvatao kao ličnu odgovornost. Patriotizam-kroz kritiku vlasti, shvatao je kao najveći čin ljubavi prema svojoj zemlji."

Staša Zajović: „Navaljni je odbio da politički deluje van Rusije i zato što je odbijao pomisao da život vodi van zemlje. Verovao je da hajka protiv njega ne bi prestala ni van Rusije. Aleksej Navaljni je totalno redefinisao pojam patriotizma. On kaže da ne želi samo da promeni vlast u Rusiji, već da ljudi u Rusiji budu srećniji. Sebe vidi kao svesnu žrtvu. Navaljni je 1. februara (2024.) pozivao građane da na izborima budu protiv Putinove kandidature. A 6. februara (2024.) su ga stavili u samicu i ubili... Navaljni imao jasan stav o napadu Rusije na Ukrajinu, o neprihvatljivosti vođenja takvog agresorskog rata...

Stefan Milosavljević: 'Navalni je imao periode u svojoj javnoj delatnosti, kada se približavao političarima koji su bili „više nacionalni“ u svojim nastupima. Ali, Navalni se pokazao i kao političar sasvim novog kova-u pitanjima „istine i laži“. To Milosavljević smatra najvažnijom osobinom politike i javnih nastupa Alekseja Navalnog. Povratak Navalnog u Rusiju, nije samo odluka jednog aktiviste već i ispunjavanje njegovog obećanja kao političara. Povratak vere u datu reč. Zato je on opasan i mrtav.'

Dragomir Olujić: „Povratak Navalnog u Rusiju je moralan i hrabar čin, ali je pogrešan potez. Bio bi opasniji da je ostao na slobodi. To što je baš tada ubijen i način na koji je to učinjeno, pokazuje da to ima veze sa neposredno predstojećom dogovorenim razmenom Navalnog za nekog režimu važnog ko se nalazio u zatvoru u Nemačkoj. To pokazuje Putinov strah od Navalnog koji bi bio napolju. U Rusiji je-za režim, bio manje opasan..."

Nastasja Radović: 'Izgleda da Navalni nije dobro procenio svoje šanse da promeni Rusiju. Teško je dati odgovor na pitanje o efektu individualne žrtve na kolektivnu promenu...Izgleda da su Rusi „podsvesno“ opterećeni imperijalnom tradicijom...' Razgovoru su prisustvovala **22** osobe.

24. februar „Ima li kraja ratu u Ukrajini?"

Ovaj razgovor je organizovan povodom četvrte godišnjice agresije Rusije na Ukrajinu. Uvodničari su bili: **Aleksandar Radić**, vojni analitičar i publicista i **Nikola Lunić**, konsultant iz oblasti bezbednosti i geopolitike, prenosimo delove njihovih izlaganja:

Nikola Lunić je postavio pitanje da li je 24. februara 2022. pokušao početak Trećeg svetskog rata ili samo još jednog lokalnog. „Danas živimo u neizvesnosti od početka Trećeg svetskog rata. Neću da uljepšavam. Rusija je ušla u rat nespremna. Sve obavještajne službe svijeta su napravile pogrešne procjene."

Aleksandar Radić: Istakao je da Putinu nisu bitne ljudske žrtve. 'Dovode se ljudi iz najnižih društvenih slojeva, lumpenproletariat... Oni nisu bitni...Mobilisali su manje uspješno nego što su predviđeli. Putin je obećao generalima da će brzo da riješe Donbas. Ali je sve to izgubljeno. Nemerljivo malu teritoriju je- za to vrijeme, uzela ruska vojska. Ruska vojska je pokušavala vojno, ali nije uspjela. Ukrajina ne prihvata demilitarizaciju, mobilišu se svi, pa je gornja starosna granica sa 27 godina podignuta na 50. Razlog je demografski- mladih koji su i sposobni za mobilizaciju sada ima manje od deset procenata...'

Na pitanje učesnika da li će EU uspeti da utiče na mirovno rešenje za Ukrajinu u skorije vreme, oba uvodničara su rekla da neće.

Razgovor se vodio i na teme kojima se povezuje rat u Ukrajini i opšta militarizacija sa trendovima u Srbiji – izvoz i uvoz oružja, o postojanju ispostava ruskih obavještajnih službi u Srbiji. „Ruske obavještajne službe ovde vode jedan hibridni rat“ (N. Lunić). Razgovoru su prisustvovala **22** osobe.

11. mart „Zajedničko promišljanje: Šta se podrazumeva pod terminom *Druga Srbija*?

Šta se podrazumeva pod terminom *Druga Srbija*? Na koji period se odnosi *Druga Srbija*? Ko je činio *Drugju Srbiju*? Koje su (bile) glavne aktivnosti *Druge Srbije*? Da li se *Druga Srbija* može svesti na intelektualne krugove (na sesije *Beogradskog kruga*)? Šta je sa nemirenjem sa zločinima izvan Beograda – uzbunjivačima/cama i uznemirivačima/cama savesti i javnosti? Zašto su bili (ne)vidljivi? Da li i danas postoji *Druga Srbija* – ona koja se ne miri sa zločinima? Da li se bilo šta promenilo-na nivou države i društva, u odnosu na odgovornost za zločine počinjene u naše ime? Koje etičke i političke prakse su iznikle iz *Druge Srbije*? Ko danas kritikuje *Drugju Srbiju*? Sa kojom namerom i sa kojih pozicija (moralnih i političkih) se nipodaštavaju vrednosti *Druge Srbije*? Zašto je i danas neophodna *Druga Srbija*? Na niz ovih pitanja, odgovarali su učesnici i učesnice. Neki elementi razgovora:

Druga Srbija simboliše nemirenje sa ratom, zločinom, nacionalizmom, režimom. Odnosi se na devedesete.

Druga Srbija su bili: *Beogradski krug*, *Žene u crnom*, *Antiratni centar*, *Građanski savez i Reformske snage*... *Druga Srbija* može svesti na intelektualne krugove...

Priznata i nepriznata Druga Srbija: centar i periferija: prigovarači/uznemirivači savesti, dezerteri, majke deztertera-isto su toliko bitni iako su nevidljivi. U unutrašnjosti bilo mnogo više od simboličnog otpora, a da je u Beogradu bilo i „voljnog neznanja“ o tome šta se u unutrašnjosti događa. Zahvaljujući *Ženama u crnom* to je ostalo zabeleženo...

Šta je *danas Druga Srbija*? – Srbija koja se „ne miri sa zločinima“ i zahteva odgovornost za zločine, ni danas-u Srbiji, to nije promenilo, I dalje je *Druga Srbija* izrazito manjinska, čak više nego devedesetih...U ovom događaju učestvovalo je **25** osoba.

18. mart – Dogovorena pravda – o priznavanju krivice za ratne zločine u ratovima na području SFRJ – knjigu je izdao je *Centar za*

nenasilnu akciju/CNA 2025. godine. Ova knjiga govori o tome kako je nastao institut priznavanja krivice koji-prvobitno, nije bio u Statutu Tribunala u Hagu.

Uvodničari su bili: **Radomir Radević, CNA i Jovana Kolarić**, Fond za humanitarno pravo

Jovana Kolarić, recenzentkinja knjige, sociološkinja i istraživačica *Fonda za humanitarno pravo*, naglasila je da je sporazum o priznavanju krivice za ratne zločine podrazumevao i obavezu optuženih da pruže dokaze o zločinima. Priznavanje krivice je dobrovoljno. Ono je prethodno „informisano“-sporazum nije obavezujući za Sud, tako da **optuženi i pored sporazuma, može dobiti i maksimalnu kaznu.**

Na pitanje moderatorke: „Da li je sporazum o priznavanju krivice samo neka vrsta komercijalnog aranžmana?“ **Radević** je odgovorio: „Iskrenost se tu ne može dokazati niti to Sud interesuje. Mi smo tu podbacili. Jer ljude-žrtve interesuje da li je to priznanje iskreno’ o navodio primere zloupotrebe priznanja radi smanjenja zatvorske kazne...

Razgovaralo se i o uticaju priznavanja krivice na porodice žrtava: „Ne postoji sud koji je –posle Drugog svetskog rata, radio tako ozbiljno i prilježno kao Haški tribunal za Jugoslaviju i Ruandu. Priznanja zločina imaju ogromnu moć. To je dokaz da je zločin počinjen. Od društvene klime zavisi kako će ta osoba biti percipirana. Kako doći do katarze u društvima u kojima su zločinci heroji? Teško je preživeti u takvom društvu. Važnost nekih priznanja vidi se i po tome što niko-ni u zajednici žrtava ni u zajednici počinilaca, nije negirao neka priznanja. Razgovoru su prisustvovala **23** osobe.

25. mart „*U ime naroda*“ projekcija i razgovor o filmu sa advokaticom JUKOM-a, **Kristinom Todorović**.

Prikazan je dokumentarni film novinarkе **Jelene Zorić** „*U ime naroda*“ o SLAPP tužbama koje politički, finansijski i medijski moćnici sve učestalije podižu protiv aktivista i aktivistkinja, novinarki i novinara...

Film je trajao 60 minuta, a posle projekcije, usledio je razgovor sa advokaticom JUKOM-a, **Kristinom Todorović**. Todorović je pravna zastupnica nekih od aktera/ki ovog filma.

Advokatica Todorović je, na početku i pre gledanja ovog dokumentarca, objasnila prirodu SLAPP tužbi (Strateške tužbe protiv učešća javnosti/Strategic lawsuit against public participation), okolnosti pod kojima se odvija odbrana tuženih, iskustva sa tužilaštvima i sudijama, problema sa kojima se njeni branjenici/ce suočavaju u sudovima i van njih...Cilj SLAPP tužbi je da emotivno, moralno i materijalno nanese štetu tuženima, i pre nego što se stigne do prvostepene presude. One se gomilaju, u njima se u tužbenim zahtevima traže odštete u visokim novčanim sumama, a sve češće i zatvorske kazne.

K. Todorović se osvrnula na neke slučajeve koje je zastupala: kineska kompaniju (Zi-Đing) koja brutalno eksploatiše rudno bogatstvo u Istočnoj Srbiji, zbog čega su se građani/ke organizovale, zbog toga trpeli sve vidove nasilja, uključujući i zatvorske kazne...

Borba za zaštitu životne sredine na Fruškoj gori/Vojvodina, ne mestu gde je-kako tvrde protestanti/kinje, nezakonito predviđena gradnja stambenog kompleksa.

Aladin Paučinac iz Novog Pazara ima protiv sebe trinaest krivičnih prijava. Povod su njegove kritike na račun odluka i ponašanja direktora novopazarske bolnice u vreme epidemije korona virusa...

Stevan Dojčinović iz KRIK-a (istraživački medij) podseća da su oni do 2021. godine bili bar desetak puta tuženi i da su dobili sve te sporove, ali da se situacija od tada drastično promenila i da su počeli da gube sporove...**Aleksandar Đorđević** iz *BIRN*-a (Balkan Investigative Reporting Network) smatra da se radi o sistemske, organizovanoj i promišljenoj kampanji protiv nezavisnih medija. Protiv *BIRN*-a tužbe su podigli državni funkcioneri i „kontroverzni biznismeni“. Kada se radi o novinarima traže se „astronomske cifre, kazne zatvora i zabrana bavljenja novinarstvom“.

U filmu aktivisti/kinje svedoče o fizičkim napadima od pripadnika privatnih obezbeđenja ili prepoznatljivih osoba sa dosijeima lica osuđivanih za krivična dela. Učesnici/ce zaključuju da ih jedino

javnost-za sada, štiti od još većeg nasilja. Učesnici i učesnice ovog razgovora (**9 osoba**) interesovali su se o kriterijima potrebnim da bi se neka tužba kvalifikovala kao SLAPP, o primedbama EU na srpsko zakonodavstvo itd.

1.april, „ Ima li kraja ratu na Bliskom istoku?“

U prvom delu prikazan je intervju sa **Mirjanom Rakić**, spoljnopolitičkom analitičarkom iz Zagreba, koji je emitovala *TV VIDA*. Povod za intervju je eskalacija sukoba na Bliskom istoku i napad SAD i Izraela na Iran, ali i iranski napadi u regionu-kao i geopolitičke i finansijske posledice rata. Rakić se krajnje kritički osvrnula na napad SAD i Izraela na Iran i Liban i generalno, na opasnu rastuću globalnu militarizaciju.

Uvodničarke su bile: **Helia**, antiratna i antiimperijalistička aktivistkinja iz Irana i **Sonja Biserko**, Helsinški odbor za ljudska prava.

Helia, poreklom iz Irana (sada živi u Evropi), antiratna i antimperijalistička aktivistkinja, naglasila je: „Izgleda kao da nameravaju sve da unište. Izgleda da hoće da nas unište kao veliku naciju-jer, iranska nacija jeste velika. Iran je velika zemlja sa oko devedeset miliona ljudi. Sedam hiljada godina živimo zajedno, a sad hoće da nas pocepaju... Znam ja da je u Iranu diktatura, ali je to naša diktatura. U poslednjih dvesta godina, jedino u vreme diktatura, Iran nije gubio svoje teritorije. Ne treba nam da nas od diktature oslobađa neko ko dolazi sa 11.000 udaljenosti...’

Sonja Biserko smatra da *Islamska Revolucionarna garda* preuzima moć odlučivanja, sa druge strane-kaže, u Iranu već postoji veliki otpor diktaturi, koji je kontinuiran i veoma snažan. Iranska opozicija je najorganizovanija u Evropi’ itd.

Helia je reagovala: „Nema iranske opozicije. To su špijuni koji rade za inostranstvo. Plaćeni su od Izraela, a u Iračko-iranskom ratu su bili na iračkoj strani...’ Ona je negirala i obavezno nošenje hidžaba u Iranu (?!), što je izazvalo žučno negodovanje i ocenjeno je kao nepoštovanje žena-žrtava teokratskog režima u Iranu...Helia je odbacila tvrdnje o Iranu kao regionalnoj, imperijalnoj sili: „Nisu samo SAD imperija, već i Iran. U regionu postoji 13 ogranaka Hezbolaha. I Slobodan Milošević se na prostoru bivše Jugoslavije ponašao imperijalno...” U razgovoru koji je moderirala Staša, učestvovalo je **20 osoba**.

8. april „Istorijsko mišljenje Međunarodnog suda pravde u Hagu: klimatske promene kao pravno pitanje“ – 23. jula 2025. Međunarodni sud pravde izdao je savetodavno mišljenje o pravnim obavezama država u kontekstu klimatskih promena. Na osnovu toga, države mogu međusobno da se tuže zbog štete prouzrokovane klimatskim promenama. O pravnim, moralnim posledicama, o značaju odluke za očuvanje životne okoline govorio: **Dragiša Čalić**, pravni savetnik u Komitetu pravnika za ljudska prava/Jukom, kao i aktivisti/kinje.

Dragiša Čalić smatra da dokument o klimi Suda u Hagu, ima pored snažnog moralnog efekta ima uticaj i na razvoj međunarodnog prava, jer će ubuduće predstavljati relevantan pravni osnov i neku vrstu putokaza za odluke međunarodnih i domaćih sudova. Trebalo bi da ovo savetodavno mišljenje-koje nema obavezujuću moć, pomogne u osnaživanju nacionalnih sudova-ali i regionalnih, kao što je *Evropski sud za ljudska prava* u Strazburu. Takođe se može očekivati da ovaj međunarodno relevantan dokument bude i sredstvo neke vrste političkog pritiska u jačanju „klimatske diplomatije“, a mogao bi poslužiti i kao argument u klimatskim pregovorima.

Dragiša Čalić se osvrnuo i na zagađenje koje izazivaju ratni sukobi: „U Gazi je ogromno zagađenje zbog šteta od srušenih objekata. To je dobar osnov za tužbu protiv gospodara rata. Šteta je naneta čitavom Bliskom istoku...U vreme bombardovanja Srbije 1999., veliko zagađenje je nastalo u Pančevu i Kragujevcu.“ Potom je Čalić navodio aktivističke kampanje za zaštitu životne okoline u Srbiji (prvenstveno Rio Tinto, kineske kompanije...), da je neophodno nastaviti ulične akcije radi vršenja pritiska na državu koja favorizuje u korist investitora i zagađivača itd.

U drugom delu ovog kružoka, prikazan je dokumentarno-istraživački film *Hear the Fear* (Slušati strah), arhitektice i dokumentarno-filmske autorki, **Nele Milić** koja živi i radi u Londonu. I tema ovog filma-upotreba tzv. *zvučnog topa* tokom studentsko-građanskog protesta 15. marta 2025. Postoje osnovane sumnje da je država protiv mirnog a izuzetno masovnog skupa, upotrebila, do danas precizno neidentifikovano zvučno oružje, čime je ugrožena bezbednost više od 300.000 prisutnih na navedenom protestu. **Dragiša Čalić** je rekao da je i JUKOM (uz *Građanske inicijative* i *Beogradski centar za ljudska prava*)-a uz pomoć *Defektološkog fakulteta*- čiji su im psiholozi pomagali, saslušao oko 4200 građana i građanki koji su prijavili različite fizičke i psihološke smetnje, izazvane napadom nepoznatog zvučnog oružja 15. marta 2025. godine. Razgovoru i projekciji filma prisustvovalo je **13** osoba.

15. april „Rat, narativi i ženska prava na Bliskom istoku: između instrumentalizacije i otpora“

Predavanje je održala **Zorica Skakun** je feministička aktivistkinja i humanitarna konsultantkinja na Bliskom istoku, koja je radila za više međunarodnih organizacija od devedesetih godina (Avganistan, delovi Bliskog istoka), a od 2016. godine u Siriji. Bavi se i naučnim radom. Prenosimo delove njenog izlaganja – odgovore na pitanja:

Šta znači Bliski istok, kako se ta slika formira? – ‘Bliski istok nije samo geografski prostor, nego i istorijski proizveden politički prostor, najčešće prikazivan kao egzotičan, iracionalan, nasilan i zaostao. To podrazumeva da Bliski istok treba nekoga da ga neprekidno nadzire i njime upravlja. Ne uzimaju u obzir važne komponente koje obeležavaju život ljudi u ovom delu sveta: istorije organizovanja, svakodnevnog života, klasne razlike, kolonijalno nasleđe i spoljne intervencije. Umesto toga, opisi Bliskog istoka se simplifikuju na odrednice „večnog konflikta“, religijskog fanatizma i tlačenja žena (orijentalizam)’ naglasila je Skakun.

Šta se danas dešava u regionu, kako izgledaju savremeni ratovi i humanitarne krize?

Skakun smatra da danas region Bliskog istoka obeležava više istovremenih i spojenih kriza: „Ove krize se više ne mogu razumeti samo kao oružani sukobi između strana na frontu. To su ratovi koji razaraju infrastrukturu života: zdravlje, vodosnabdevanje, obrazovanje, stanovanje, transport, tržište rada i svakodnevnu reprodukciju društva. U tom smislu, savremeni rat deluje duboko „unutar civilnog života“, a ne samo na bojištu.“

Znanje: Ko proizvodi narative o ženama u ratu i humanitarnoj krizi i čiji interesi stoje iza njih?

‘Narrative ne proizvode samo mediji. Proizvode ih države, međunarodne organizacije, think tank-ovi, vojni savezi, humanitarni sektor, aktivističke mreže, akademije i dijaspora. Najvidljiviji narativi često dolaze iz institucija koje već imaju političku, finansijsku i medijsku moć. Zbog toga žene iz regiona veoma često postaju predmet govora drugih: o njima se govori kao o žrtvama, kao o heroinama, kao o dokazima civilizacijske razlike, kao o objektima spašavanja, ili kao o simbolima otpora. Mnogo ređe ih vidimo kao složene političke akterke koje imaju protivrečne pozicije, različite interese i vlastite strategije“, istakla je Skakun.

Moć: Da li su ženska prava postala politički alat u savremenim konfliktima?

Ženska prava koriste radi legitimacije drugih projekata, kada se ona

zlorabljavaju? To nije nova pojava. Videli smo je u Avganistanu, u Iraku, a vidimo je i danas u raspravama o Iranu, Palestini i šire. Tada se ženska prava pojavljuju kao moralni argument: „mi moramo intervenirati jer tamo žene trpe“, ili „naša strana je civilizovana jer brani žene“. Ono se koristi kao opravdanje režima sankcija, militarizacije, intervencije ili savezništva. U tom slučaju vidljivost „ženskog pitanja“ ne postaje emancipatorska jer se njime „bave“ isti oni akteri koji okupiraju, bombarduju, kolektivno kažnjavaju ili imaju autoritarne saveznike. Zato je, smatra Skakun, važno znati ko ženska prava priziva, kada, protiv koga i sa kakvim posledicama...Trebalo bi spremno reći kada se radi o instrumentalizaciji tih prava, a ne o feminističkoj politici...“ kazala je Skakun.

Iskustvo: Kako rat preoblikuje svakodnevni život žena i zašto su istovremeno vidljive kao žrtve, a ređe kao političke akterke?

„Rat ne suspenduje rod-on ga često zaoštrava. Žene preuzimaju još više rada, još više brige i još više odgovornosti za održavanje života, dok se formalna moć ne pomera u istoj meri. To je važna korekcija romantičnoj ideji da rat „automatski osnažuje“ žene zato što ih gura u javniju ulogu. Žene mogu postati vidljive u trenutku krize, ali ta vidljivost je često uslovna, krhka i praćena moralnim nadzorom. Zato su u dominantnim pričama često prisutne kao žrtve—što jesu, u smislu izloženosti nasilju, gubitku i iscrpljenosti, ali ne i kao političke akterke, iako u praksi svakodnevno donose odluke, posreduju, održavaju mreže pomoći i pregovaraju granice mogućeg“ naglasila je Skakun.

Liderstvo: Kako se žene same pozicioniraju unutar tih narativa i koje strategije koriste da ih pregovaraju ili menjaju?

„Žene ne čekaju da im neko spolja da politički prostor, nego ga često proizvode iznutra, kroz svakodnevne, neformalne i formalne strategije. Istorijski gledano, žensko organizovanje u regionu ima dugu genealogiju: od antikolonijalnih i nacionalnih pokreta, preko sindikalnog i studentskog aktivizma—do savremenih feminističkih, pravnih, humanitarnih i grassroots mreža—navodeći primere organizovanja žena u Siriji, Iraku, Iranu, Libanu, Palestini itd.

Politika: Gde danas vidimo feministički otpor i da li postoji prostor za stvarnu političku promenu?

„Vidimo ga u masovnim i simbolički snažnim trenucima, kao što je iranski slogan „Woman, Life, Freedom“, koji je otvorio globalno prepoznavanje veze između tela, slobode i političke vlasti. Vidimo ga i u palestinskim, sirijskim, iračkim i jemenskim mrežama koje dokumentuju zločine, organizuju podršku, brane pristup uslugama, insistiraju na političkom jeziku usred humanitarne depolitizacije.“ Skakun je navela nedostatke i ograničenja: NGO-izacija feminizma, umor pokreta, represija, zavisnost od donatorskih ciklusa, fragmentacija i stalni pritisak da se feministički rad svede na projekat, uslugu ili simboličko prisustvo itd. Razgovor je nastavljen komentarima, pitanjima a ovom događaju prisustvovalo je **18** osoba.

22. april- Razgovor o delu slikarke, rediteljke, scenaristkinje i montažerke Vere Jocić i prikazivanje njenih filmova „Pionir i dvojka“ i „Kuća bez fasade“.

Predavanje je održala **Ivana Kronja**, doktorka filmologije, kulturološkinja i filmska kritičarka iz Beograda, zaposlena na Odseku za umetnost i dizajn BAPUSS. Razgovor je održan u okviru ciklusa (*Ne vidljiva SFRJ*). **Vera Jocić** (1916-2000) bila je slikarka, montažerka, pionirka jugoslovenske animacije i filmska rediteljka.

Ivana Kronja je istakla da je **Vera Jocić** „uvela je ženski senzibilitet u film. Ne prikazuje žene samo kao „emotivne“. Vera Jocić je donela jednu novu vizuru u pogledu sadržaja i likova-u njenim filmovima gde se više ističu ženske junakinje, ona njihove stavove stavlja u fokus svojih filmova. Istaknut je i specifičan erotski aspekt: kako žene gledaju na muško telo, u okviru heterokulture. Ona ima suptilniji, složeniji pogled na sudbine svojih junaka/kinja.“ Potom su prikazana navedeni dokumentarni filmovi, u razgovoru je učestvovalo **16** osoba.

29. april „Položaj stranih radnika i radnica u Srbiji (sa posebnim osvrtom na slučaj kineske fabrike Ling Long u Zrenjaninu“

Uvodničarka **Marija Anđelković** iz NVO *ASTRA (Anti trafficking action)* navela je primere radne i seksualne eksploatacije, trgovine ljudima, ropstva: 'Već dvadeset pet godina se bavimo temom trgovine ljudima i seksualnom eksploatacijom, a radnom eksploatacijom bavimo se u poslednjih pet godina. Većina žrtava kojima se bavimo žrtve su seksualne eksploatacije, žene i devojčice (75%), zatim žrtve radne eksploatacije. Najviše ih iz Afrike i Azije, izloženi su pritiscima stranog profita i domaće korupcije: njih dovode agencije, oni rade za srpske državne firme na projektima-investicijama od kapitalnog značaja-finansirani iz budžeta Srbije. Anđelković se posebno osvrnula na kinesku fabriku guma Linglong u Zrenjaninu (80 km od Beograda) u kojem radnici iz Indije, Bangladeša, Kine...žive u ropskim uslovima. Proizvode (jeftine gume) koje kupuju zapadne države, ASTRA je to obelodanila, pokrenula brojne aktivnosti (pravne procedure, podrška radnicima itd.).

Zatim je prikazan dokumentarni film „*Pakao na zemlji banatskoj*“, zrenjaninske novinarke **Ivane Gordić Perc**, svedočenje o solidarnosti aktivistkinja sa radnicima/ama, pravnu pomoć, humanitarne akcije itd. Događaju je prisustvalo **10** osoba.

KAMPANJE, APELI/SAOPŠTENJA

Pored navedenih inicijativa u ovom izveštajnom periodu, takođe smo pokrenule ili aktivno učestvovala u brojnim kampanjama pre svega u vezi sa zahtevima za suočavanjem s prošlošću – odgovornost za ratne zločine, nasilju nad ženama, protiv represije nad političkim neistomišljenicima; nad izbeglicama. Izdvajamo neke od saopštenja:

Stop ratu u Ukrajini! – povodom četvrte godišnjice agresije Rusije

na Ukrajinu ŽUC je, između ostalog, naveo u saopštenju (24.februar): 'Agresorske ruske trupe vode rat protiv civilnog stanovništva na celoj teritoriji Ukrajine. Sve intenzivniji zverski napadi na civilnu infrastrukturu – železničke stanice, energetska postrojenja, stambene objekte... izazivaju ogromnu materijalnu štetu i masovno stradanje ukrajinskog stanovništva. Ruske okupacione trupe širom Ukrajine sprovode zločine: urbicida, kulturocida, femicida, infanticida... Zločinački imperijalni militaristički pohod pod vođstvom V. Putina neophodno je imenovati GENOCIDOM.

Ponovljeni su zahtevi: *Hitan prestanak svih vojnih operacija i povlačenje okupacionih trupa Ruske federacije iz Ukrajine; podržavamo osnivanje Specijalnog tribunala za suđenje zločinima agresije koje je Ruska Federacija počinila od početka svoje invazije u februaru 2022.; istraga pred Međunarodnim krivičnim sudom, Međunarodnim sudom pravde zbog zločina ruskih invazionih trupa nad civilima u Ukrajini; vođenje efikasnih mirovnih pregovora u cilju obustave svih vojnih operacija radi okončanja stradanja civilnog stanovništva, razaranja gradova, uništavanja civilne infrastrukture; zahtevamo da se država Srbija pridruži sankcijama EU Rusiji, ne samo kao obavezu koja proizilazi iz statusa kandidata za članstvo u EU, kao znak jasne osude ruske agresije; zaustavljanje i sankcionisanje ratnohuškačke propagande u režimskim medijima u Srbiji koji negiraju zločine nad ukrajinskim stanovništvom, slaveći zločine ruskih okupacionih trupa itd.*

Nikada nećemo zaboraviti zločin u Štrpcima! - povodom 33. godišnjice zločina u Štrpcima (27.02.1993. – 27.02.2026.) ŽUC je u saopštenju naveo: „27. februara 1993. godine, u 15:48h, na pruzi Beograd – Bar, u mestu Štrpci, iz voza broj 671 srpska paravojna formacija „osvetnici“, koja je delovala u rezervnom sastavu Višegradske brigade, Vojske Republike Srpske, pod komandom Milana Lukića, je izvela 18 putnika bošnjačke, jednog putnika hrvatske nacionalnosti i jedno nepoznato lice. Zarobljenici su odvedeni u fiskulturnu salu osnovne škole u selu Mušići (opština Višegrad), gde su potom ubijeni, u selu Prelovo (opština Višegrad).

I ovom prilikom ŽUC je podsetio: da za ovaj državno organizovani zločin (iza koga su stajale sve političke strukture SRJ) nije odgovarao niko od planera, naredbodavaca, inspiratora zločina;

da za većinom posmrtnih ostataka žrtava porodice još uvek traga; da zbog diskriminatorne odredbe u Zakonu o civilnim žrtvama rata, isti zakon porodice žrtava ne prepoznaje kao žrtve, budući da su žrtve ubijene van teritorije SRJ (iako je ta teritorija bila pod kontrolom bosanskih Srba), i da nisu stradali od tzv. neprijateljske vojske (budući su ih ubili pripadnici bosanskih Srba) itd.

Saopštenje povodom nasilja na lokalnim izborima – povodom nasilja na lokalnim izborima u deset opština u Srbiji (29.3.2026.) ŽUC je naglasio "Juče smo bile svedokinje rata koji režim, čiji su pripadnici svojedobno ratovali širom bivše Jugoslavije, u Srbiji vodi protiv sopstvenih građana/ki. To što se juče desilo ukazuje na činjenicu da vladajuća Srpska napredna stranka po svaku cenu hoće da ostane

na vlasti. Mafjaški režim u Srbiji pokazuje čvrstu nameru da ne prizna gubitak poverenja građana/ki i da se mirno povuče sa vlasti. Koristi sva moguća sredstva – od ucena, preko pretnji, pa sve do otvorenog i brutalnog fizičkog nasilja, kako nad građanima/kama, novinarima i posmatračima na izborima. Žene u crnom zahtevaju da se uhapsu, procesuiraju i primereno kazne svi pripadnici parapolicijskih i policijskih jedinica koji su primenjivali nasilje nad građanima/kama i time kršili zakon. Žene u crnom apeluju na sve relevantne političke faktore, a pre svega institucije Evropske unije da stanu na put autokratiji koristeći mehanizme političkih pritisaka koji im stoje na raspolaganju, kako bi prisilile režim u Srbiji da raspiše slobodne i demokratske izbore' navodi se u saopštenju od 30.3.2026.

Pamtimo žene silovane u ratu! / Kujtojmë gratë e dhunuara gjatë luftës! – U saopštenju povodom 14. aprila, Dana sećanja na žrtve seksualnog nasilja u ratu na Kosovu, ŽUC, Autonomni ženski centar i inicijativa mladih za ljudska prava navedeno je sledeće:

„Za Dan sećanja na žrtve seksualnog nasilja u ratu kosovske institucije, na inicijativu civilnog društva, simbolično su izabrale 14. april jer je na taj dan 1999. godine od strane pripadnika srpske policije silovana tada šesnaestogodišnja Vafije Krasnići-Gudman, prva žena koja je javno progovorila o zločinu seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu. Izražavamo solidarnost sa svim ženama i muškarcima koji su preživeli seksualno nasilje tokom rata na Kosovu, kao i sa inicijativom civilnog društva „Budi moj glas“ / *Be My Voice* kojom se zahtevaju obeštećenja i pravda za žrtve. Podsećamo, silovanje i seksualno nasilje su tokom rata na Kosovu pripadnici srpskih oružanih formacija protiv albanskog stanovništva koristili na organizovani i sistematski način, kao oružje rata i kao instrument etničkog čišćenja. Pozivamo države da pravično procesuiraju sve seksualne ratne zločine, potpišu bilateralne sporazume o ekstradiciji, kao i da obezbede obeštećenje žrtvama seksualnih zločina, bez obzira na njihovu nacionalnost. I ovom prilikom ponavljamo zahtev da država Srbija prizna ratni zločin silovanja žena u ratu!“.

Saopštenje povodom zahteva da se osuđeni ratni zločinac Ratko Mladić pusti na lečenje u Srbiju „Žene u crnom se najoštrije protiv puštanju na slobodu iz zatvora, radi lečenja u Srbiji, osuđenog ratnog zločinca Ratka Mladića, osuđenog za genocid u Srebrenici na doživotnu robiju. Država Srbija i njeno Ministarstvo pravde su odmah ponudili garancije za njegovo lečenje u Srbiji. Država Srbija i njene pravosudne institucije nikada nisu ponudile ništa (ili materijalno obeštećenje ili simboličko) žrtvama zločina počinjenih u naše ime.

Cinični zahtev režima u Srbiji predstavlja ponižavanje i vređanje žrtava genocida, kojima zločinac R. Mladić pre deportacije, pogubljenja nije dao ni sekundu da popiju vodu ili se oproste od svojih najmilijih...

Nehumani zahtev režima uvreda je i za sve odgovorne građanke i građane Srbije koje se solidarišemo sa žrtvama genocida i svih zločina počinjenih u naše ime.

Sramotni zahev režima još jednom dokazuje da su na vlasti ratni huškači ili aktivni počinioci zločina iz 90-ih, negatori ratnih zločina, obožavaoci i lika i dela ratnih zločinaca, prvenstveno R. Mladića' navodi se u saopštenju od 22. *aprila*.

Izveštaj priredila:

*Staša Zajović, u saradnji sa: Ivanom Gordić Perc,
Margaretom Bašaragin, Milošem Uroševićem,
Nastasjom Radović, Natašom Milanović,
Stefanom Milosavljevićem I Zinaidom Marjanović.*

Beograd, jul 2026.